

Iran og Hizbollah: Hizbollah på vej mod øget selvstændighed

af Rune Friberg Lyme, forskningsmedarbejder

Research Paper

Iran og Hizbollah: Hizbollah på vej mod øget selvstændighed

af Rune Friberg Lyme, forskningsmedarbejder

Denne publikation er en del af et forskningssamarbejde omkring Mellemøsten mellem Dansk Institut for Internationale Studier og Institut for Strategi på Forsvarsakademiet.

Rune Friberg Lyme er cand.scient.pol. og har forsket i Hizbollah og libanesiske forhold ved DIIS.

Forsvarsakademiet er dansk forsvars internationale videncenter, og vi forsker i et bredt felt af militære emner. Vores forskningsmæssige prioriteringer, deriblandt overordnede emner og ressourcefordeling, fastsættes af chefen for Forsvarsakademiet. Chefen støttes i det arbejde af et forskningsråd.

Forsvarsakademiets forskning skal oplyse og udfordre brugerne, hvad enten de er i forsvaret eller i det omkringliggende samfund. Det kan kun opnås, hvis den enkelte medarbejder har frihed til at tilrettelægge sine forskningsprojekter og til at drage sine egne konklusioner. Det er et princip, som hyldes ved Forsvarsakademiet.

God fornøjelse ved læsning af Forsvarsakademiets publikationer!

København august 2009
Forsvarsakademiet
Institut for Strategi
Svanemøllens Kaserne
Postboks 2521
2100 København Ø
Tlf.: 3915 1210
Fax: 3915 1504
Redaktør: Institutchef Nicolas T. Veicherts,
ifs-01@fak.dk, tlf.: 3915 1210
Grafisk Design: Bysted
ISBN: 9788791421808
Oplag 300

Indhold

Executive summary.....	4
Indledning.....	5
1. Religiøse og politiske aspekter af forholdet Iran-Hizbollah – deres karakter og udvikling.....	6
2. Hizbollahs accept af Irans religiøse særstilling og afvisning af den iranske kulturpolitik	16
2.1. Hizbollahs accept af iransk særstilling i den politiserede shiitiske religion...	17
2.2. Hizbollahs frigørelse fra Irans kulturelle påvirkning.....	21
3. Hizbollahs økonomiske forhold til Iran	23
3.1. Hizbollahs tiltagende økonomiske uafhængighed af den iranske regering ..	24
4. Konklusion: Vejen til selvstændighed – med religionen som vejviser	27
Litteraturliste.....	29
Ordliste	33
Slutnoter.....	35

Executive summary

The relationship between Hizbollah and Iran has been subject to much attention over the last two decades. In order to understand the complex relationship, attention to cultural and religious factors is required. This report argues that Hizbollah most likely has achieved a high degree of political and economical autonomy from the Iranian government while remaining religiously tied to Iran's religious leader, Ali al-Khamenei. This conclusion is based on dissecting religious-ideological power structures from political ones, and religious power influence from cultural influence, while reviewing Hizbollahs sources of income through a religious optic.

Indledning

Den væbnede organisation Hizbollah i Libanon og Den Islamiske Republik Iran spiller for tiden vigtige roller i Mellemøsten, og der er meget nære bånd mellem dem. Den Islamiske Republik Iran, og ikke mindst revolutionsgarden, spillede en afgørende rolle i skabelsen af Hizbollah, og det har siden ført til et tæt samarbejde. Hizbollah menes at være materielt, træningsmæssigt og efterretningsmæssigt støttet af den iranske revolutionsgarde. Derudover mener mange, at der eksisterer en høj grad af udveksling af personer og koordinering af militære operationer i forskellige dele af verden (se eksempelvis Ranstorp, 1997, Chehabi, 2006, Byman 2003, Lewitt 2005).

Men forholdet mellem Iran og Hizbollah begrænser sig ikke til det militære og efterretningsmæssige samarbejde. Det er et præget af stor alsidighed og kompleksitet. For at få en større forståelse af dette er det hensigtsmæssigt at brede perspektivet ud og grave et spadestik dybere. De seneste års forskning har vist, at inddragelse af religiøse, kulturelle og personlige aspekter af forholdet kan nuancere forståelsen og hjælpe med til at identificere nogle af de mekanismer, der strukturerer og styrer forholdet (se eksempelvis Saad-Ghorayeb, 2003, Harb & Leenders, 2005, Hamzeh, 2004). Nærværende rapport tager denne tråd op ved at analysere tre aspekter af forholdet:

- 1) Hizbollahs religiøse og politiske forhold til det iranske lederskab
- 2) Irans religiøse og kulturelle indflydelse på Hizbollah
- 3) Irans rolle i finansieringen af Hizbollah.

Disse tre aspekter er væsentlige for at nuancere vores forståelse af karakteren og udviklingen af Hizbollahs selvstændighed med hensyn til beslutningsdygtighed, identitet og økonomi. Karakteren og udviklingen i det religiøse og politiske forhold til Iran vil blive undersøgt ved at belyse det fælles religionsbaserede ideologiske grundlag, samt dets praktiske implementering. Efterfølgende analyseres Irans kulturelle og religiøse indflydelse på Hizbollah ved at belyse Hizbollahs opfattelse af Irans status i shia-islam, samt tre kulturelle parametre: beklædning, kønsrollemønstre og sprog. Afslutningsvis vil finansieringen af Hizbollah og Irans rolle heri blive analyseret. På denne baggrund vil der blive argumenteret for, at forholdet mellem Iran og Hizbollah har udviklet sig sådan, at Hizbollah i dag opererer med større selvstændighed, end blot som Irans forlængede arm, sådan som det ofte er den gængse opfattelse.

Religionens betydning for islamiske organisationer er omfattende debatteret i faglitteraturen. Grundlæggende findes der to konkurrerende opfattelser: Den ene er, at islamisme og islamiske organisationer defineres af oprindelige egenskaber ved religionen. Det betyder, at islamismen betragtes som statisk og derfor uforanderlig i mødet med det politiske rum (se eksempelvis Lewis, 1990, Huntington, 1996 eller i hjemlig kontekst Mehdi Mozzafari). Ifølge den anden retning er religi-

on socialt konstrueret, således at en given islamisk ideologi udvikler og forandrer sig løbende i mødet med den sociale og politiske virkelighed. Man kan derfor ikke etablere en direkte forbindelse mellem, hvad der står i de hellige skrifter, og en given adfærd, idet forståelsen af, hvad der er religiøst, kan og vil ændre sig i forhold til konteksten (Se eksempelvis Roy, 1994 eller på dansk grund Jørgen Bæk Simonsen). Denne rapport tager udgangspunkt i sidstnævnte opfattelse. Det betyder, at selvom den religiøse ideologi, som Den Islamiske Republik Iran og Hizbollah arbejder indenfor, hævdes at have generel legitimitet, vil opfattelsen af religiøs legitimitet – samt selve opfattelsen af, hvad religion er – være skiftende som følge af løbende social forhandling og omdefinering.

1. Religiøse og politiske aspekter af forholdet Iran-Hizbollah – deres karakter og udvikling

Den Islamiske Republik Iran og Hizbollah er ideologisk set meget tæt beslægtede. Den tidligere iranske ambassadør i Syrien, Ali Akbar Mohtashami, som selv spillede en nøglerolle i etableringen af Hizbollah, karakteriserede i 2006 meget præcist organisationen som "Imam Khomeini og den islamiske revolutions åndelige afkom" (Citeret i Minoui, 2008: 89, egen oversættelse). Det – i Mohtashamis terminologi – åndelige slægtskab skyldes de to parters fælles ideologiske ophav, opbygget og udbredt ved hjælp af nære personlige relationer. Både Den Islamiske Republik Iran og Hizbollah er produkter af en religiøs fortolkning, der op gennem 1960'erne udviklede sig indenfor den shiitiske *ithna'ashari*-tradition i de religiøse shiitiske centre i Iran og Irak – først og fremmest i Najaf. Disse religiøse centre havde med deres religiøse akademier, *hawzat al-ilmīyya*, i århundreder fungeret som samlingspunkter for shiitter på tværs af nationale skel. Den nye fortolkning adskilte sig fra den ellers dominerende religiøse diskurs ved at betone religiøs pligt til politisk aktivisme frem for politisk tilbageholdenhed. Blandt de studerende og undervisere, der i denne periode frekventerede disse akademier, var en række politisk aktive shiitiske libanesere, som senere blev drivkræfter i Hizbollahs grundlæggelse og som har indtaget de øverste positioner i organisationen – heriblandt nuværende generalsekretær Hassan Nasrallah og vicegeneralsekretær Naim Qassem (Hamzeh, 2004:19, Shanahan, 2005). Den fortolkning, der skulle få den største genklang i eftertiden, var *ayatollah* Ruhollah Mussawi Khomeinis, som første gang blev fuldt udtrykt i hans forelæsninger ved de religiøse akademier i Najaf, Irak, i 1970, og derefter blev publiceret med titlen *Vilayat-e Faqih* (og senere under navnet Islamisk ledelse) (Khomeini, 1970). Den gryende, religiøse, revolutionære bevægelse udgjorde med sit krav om etableringen af en islamisk republik en politisk udfordring for de daværende regimer og blev mødt med undertrykkelse. Det bragte en række unge politisk engagerede irakiske og iranske studerende til Libanon, hvor de kunne leve og udøve deres religiøs/politiske aktivisme under mere frie forhold og samtidig gennemgå militær træning i ly af landets borgerkrig (Norton, 2008:32, Chehabi, 2006). I den periode blev

der etableret tætte personlige relationer med giftermål og venskaber på tværs af nationaliteter. Ud over det fælles religiøstfunderede ideologiske grundlag gjorde disse personlige bånd, at et større antal libanesiske shiiter tog aktivt del i den islamiske revolution i Iran, med støttekomiteer og frivillige brigader (Mervin, 2008: 78). Der blev dermed et direkte personsammenfald mellem aktørerne i den islamiske revolution i Iran og på den politiske scene i Libanon, med baggrund i de foregående årtiers møder ved de religiøse akademier¹. Da den islamiske revolution med *ayatollah* Khomeini i spidsen havde succes med at etablere Den Islamiske Republik i Iran i 1979, gav det da også kraftigt genlyd blandt Libanons shiiter, hvor Hizbollah blev dannet få år senere.

De allerede tætte bånd blev hermed styrket betydeligt. Iran var en uundværlig assistance og drivkraft ved dannelsen af Hizbollah. Den iranske ambassadør i Syrien, Ali Akbar Mohtashami, fungerede som samlingspunkt for den brogede og spredte skare af modstandsorganisationer, shiitisk islamisk *ulama*, gejstlige, og andre enkeltpersoner, der i årene fra 1982 til 1984 skulle udvikle sig til Hizbollah². Derudover tjente tilstedeværelsen af 1500 *pasdaran*, revolutionsgardister, efter den israelske invasion af det sydlige Libanon i 1982 i høj grad til at give den libanesiske, islamiske modstandsbevægelse ideologisk retning og opbakning³. Hizbollahs nuværende vicegeneralsekretær, Naim Qassem, har senere mindedes, at disse revolutionsgardister, ud over etableringen af sociale organisationer, stod for "et avanceret system af træning, religiøs praksis såvel som personlig og moralsk kultivering" (Qassem, 2005:20). På den måde har den islamiske revolution i Iran og skabelsen af Hizbollah hængt uløseligt sammen, om end de fandt sted i hver sin ende af Mellemøsten, og det har resulteret i et fælles religiøst og ideologisk grundlag. De to aktører er skabt ud af en og samme islamiske revolutionsbølge, som i Iran førte til skabelsen af Den Islamiske Republik og i det borgerkrigsramte og israelskbesatte Libanon til dannelsen af Hizbollah.

Strukturen for det basale forhold mellem Hizbollah og Iran skal findes i det fælles religiøstfunderede, ideologiske grundlag. Her er navnlig tre institutioner (eller institutionskomplekser) væsentlige: *Marjaiyya at-taqlid*, *wilayat al-faqih* og Den Islamiske Republik Irans regering.

Marjaiyya at-taqlid er en traditionel institution indenfor den shiitiske religiøse tradition, nærmere bestemt *ithna'ashari*-traditionen, som langt størstedelen af verdens shiiter bekender sig til – blandt dem et flertal af den shiitiske befolkning i Iran og Libanon⁴. Ifølge denne tradition kan troende sikre sig, at de lever som i overensstemmelse med den rette religiøse praksis ved at efterleve anvisningerne fra en række ufejlbarlige imamer, der menes at have fuldstændig indsigt i Guds vilje. Lige siden den 12. imam, al-Mahdi, forsvandt i år 941, menes mennesket dog at have været afskåret fra uformidlet adgang til imamernes ufejlbarlige vejledning⁵. Som erstatning må det enkelte menneske følge den mest lærde gejst-

lige, *marja at-taqlids*, vurderinger af, hvad der er religiøst legitimt og påkrævet, og hvad der ikke er, i alle livets aspekter, lige fra daglig hygiejne til beslutninger af politisk karakter (om end nogle *maraji* (plur. af *marja*) har holdt sig væk fra det politiske rum). *Marja*'en kan med sin store – hvis ikke ufejlbarlige – forståelse af Guds vilje vejlede disse troende i bestræbelserne på at holde sig på den religiøst retlede vej. Hvilke områder de enkelte *maraji* gør krav på at have autoritet indenfor, varierer mellem de enkelte *maraji*. Selvom *marja*'ens indflydelse ofte rækker ind i det politiske felt, har det religiøse lederskab traditionelt været adskilt fra det politiske lederskab. Det var netop en af de ting, som den religiøse nyfortolkning, der fandt sted i 1960'erne og 1970'erne, ændrede ved, ikke mindst med oprettelsen af institutionen *wilayat al-faqih*.

Wilayat al-faqih (*vilayat-e faqih* på persisk), "Juristens formynderskab/vejlederskab", udgjorde hjørnестenen i Khomeinis religiøstfunderede ideologi, som Hizbollah deler. Ideologien videreudviklede *marja*-begrebet til en sammensmeltning af det religiøse og det politiske lederskab i én person, *wali al-faqih*, der i kraft af en – ideelt set – unik indsigt i såvel jordiske som religiøse forhold mentes i stand til lede det retlede (islamske) samfund i overensstemmelse med Guds ønske, som repræsentant for den ufejlbarlige 12. imam. På den måde udvidede Khomeini *wali al-faqih*'s autoritet i forhold *marja*'ens, så den kom til at omfatte alle politiske, økonomiske og juridiske aspekter af islam (ikke som erstatning for, men i nogen grad som supplement til *marja at-taqlid*-institutionen. Det præcise forhold mellem de to institutioner formåede Khomeini dog aldrig helt at afklare inden sin død).

En væsentlig forskel mellem *wali al-faqih*-institutionen og *marja at-taqlid* består i, at shiitter har mulighed for selv at vælge mellem flere forskellige *maraji*, mens *wali al-faqih*'s politiske autoritet hævdes at være unik. Tilstedeværelsen af flere *maraji* (siden 1961) betyder, at *wali al-faqih*'s vurderinger inden for det åndelige ikke kun gælder for shiitter, mens hans politiske autoritet i princippet er bindende for hele *ummah*'en (den muslimske nation, en fællesbetegnelse for alle verdens muslimer). Det hævdes, at *wali al-faqih* gennem en unik forståelse af Guds ønske og indsigt i jordiske forhold er i stand til sikre det retfærdige samfund, hvor folk lever i overensstemmelse med Guds ønske herom. Dette kunne ifølge Khomeini ske, hvis muslimerne opfyldte deres religiøse pligt til at etablere en islamisk orden. Oprettelsen af Den Islamiske Republik i 1979 institutionaliserede *wali al-faqih* med Khomeini som republikkens øverste leder med meget vide beføjelser. *Wali al-faqih* er formelt set stadig Irans mest magtfulde position. Besidderen af denne position har ifølge forfatningen kommandoen over republikkens militære styrker og efterretningsorganer og kompetence til at udpege ledelsen af den dømmende magt (Takeyh, 2006).

Den tredje institution er Den Islamiske Republiks regering, med præsidenten i spidsen. Den Islamiske Republik omfatter flere magtpositioner uden over *wali al-faqih*. Regeringslederen, præsidenten, har formelt set den næststørste autoritet i den iranske stat. Siden forfatningsændringen i 1989 har præsidenten udpeget ministre og koordineret regeringsbeslutninger. Præsidentens magt er overvejende udøvende i det omfang, de udøvende kræfter ikke hører direkte under *wali al-faqih*s autoritet. Præsidenten opnåede i magtturbulensen efter Khomeinis død i 1989 betragtelig indflydelse på den iranske udenrigspolitik (Takeyh, 2006: 33). Kontrollen over Irans udenrigspolitik involverer ikke desto mindre en række interessenter, som gør det præcise magtbillede uigennemskueligt og foranderligt i den løbende magtkamp. Præsidenten har beføjelse til at udpege udenrigsministeren og lederen af Det Øverste Nationale Sikkerhedsråd, som spiller en helt central rolle i håndhævelsen og udformningen af udenrigspolitikken. Præsidentens beføjelser indskrænkes dog først og fremmest af *wali al-faqih*, som har det sidste ord i udenrigspolitikken (ICG 2007:2, 2002:5, se endvidere Mozaffari, 2009:15-18).

En central forskel mellem regeringslederen og *wali al-faqih* fremgår af deres myndighedsområder. Præsidentens myndighed gælder, i lighed med andre regeringslederes, inden for staten. Ifølge den iranske forfatning strækker *wali al-faqih*s myndighedsområde sig derimod langt videre på grund af dets religiøse og ideologiske fundering. Det hævdes at være hele *ummah*'en og går dermed ud over Den Islamiske Republik Iran, som det kommer til udtryk i forfatningens artikel 5: "[...]Vejlederskabet [the wilayah] og lederskabet af den muslimske nation [ummah] påhviler den retfærdige ['adil] og fromme [muttaqi] faqih, som er fuldt bevidst om tidens omstændigheder, modig, ressourcefuld og besidder administrative egenskaber [...]" (Iranonline.com). Hvor regeringen og regeringslederens politiske myndighed altså gælder inden for Irans grænser, gælder *wali al-faqih*s myndighed således også uden for landets grænser. Blandt dem, der anerkender denne autoritet, er Hizbollah.

Som konsekvens af det fælles, ideologiske grundlag indtager *wilayat al-faqih* samme unikke rolle i Hizbollahs religiøse ideologi som i Irans forfatning. I Hizbollahs første offentlige tilkendegivelse fastslås således: "Vi [...] adlyder ordrer fra den vise og retfærdige ledelse repræsenteret af juristens vejlederskab [*wilayat al-faqih*], for tiden personificeret i den øverste ayatollah *Ruhollah al-Musawi al-Khomeini*" (Hizbollah 1985: Art.1). Hizbollahs vicegeneralsekretær Naim Qassem har siden uddybet: "Vejlederskabet er nødvendigt for at bevare og gennemføre Islam [...] [Vejlederen] opretholder reglerne og systemet, sikrer retfærdighed, forhindrer uretfærdighed og garanterer mekanismer for fremgang såvel som kulturel, politisk, og social udvikling og velstand." (Qassem 2005:70-71). For at leve og handle i overensstemmelse med Islam hævdes det altså at være nødvendigt at handle i overensstemmelse med de regler og systemer, som *wali al-faqih*

udarbejder. *Wali al-faqih* menes i kraft af sin indsigt i religiøse og jordiske forhold at være i stand til at sørge for, at de to ting kommer til at hænge sammen i indsatsen for, hvad der benævnes "det store islamiske projekt". Qassem hævder: "Det er umuligt at realisere det islamiske projekt med enkeltstående og isolerede operationer. Vi behøver en vejledende akse, der binder den muslimske nation sammen"(Qassem 2005:70). *Wali al-faqih* hævdes altså at kunne sikre en koordineret fælles indsats mellem Den Islamiske Republiks regering og Hizbollah (og andre der anerkender *wali al-faqih*) i kraft af hans unikke indsigt i religiøse og jordiske forhold.

Når både Hizbollah og den iranske regering følger *wali al-faqih*s direktiver for religiøst retledet handling i det politiske rum, vil det ifølge Hizbollah føre til et naturligt interessesammenfald (Alagha 2007:135). Qassem anser for eksempel enighed om Irans valg af et islamisk republikansk system samt enighed vedrørende staten Irans afvisning af "supermagtshegemoni" som eksempler herpå. Ifølge ham er der tale om sammenfaldende synspunkter og principper (Qassem, 2005:236f). Det er dog helt centralt at bemærke den sondring, som Hizbollah laver mellem den iranske stat og *wali al-faqih*. Den legitimitet, som Hizbollah tilskriver *wali al-faqih*, er ikke rodfæstet i dennes position som den øverste leder for Iran, men i det ideologiske grundlag, som Hizbollah og Den Islamiske Republik Iran deler. Således understreger organisationen, at *wali al-faqih*s nationale identitet og tilknytning er betydningsløs, samt at den iranske stat og Hizbollah er to adskilte enheder (Qassem 2005:57, Nasrallah 1993 gengivet i Noe 2007:137). Hizbollahs generalsekretær, Nasrallah, præciserede i 1998 sondringen med ordene: "[...] I vores forhold til Iran, skelner vi mellem to positioner: Regimets og den religiøse references. Vores forhold til regimet er et samarbejdsforhold, idet vi har mange venner blandt deres kadre, og vi kommunikerer med dem, men regimet udgør ikke en politisk eller religiøs reference for os." (Nasrallah, 1998, gengivet i Noe 2007:187). Det betyder, at Hizbollah i højere grad opfatter sit forhold til det iranske regeringsapparat som et politisk samarbejde, hvor der ofte vil være stort interessesammenfald, idet man (i princippet) følger de samme overordnede ideologiske mål og handlingsrammer, men hver især har sine egne interesser. Mens Hizbollahs forhold til *wali al-faqih* hævdes at være nødvendig for at sikre den religiøse retledning og derfor ideologisk set er ubrydelig for organisationen, har forholdet mellem Hizbollah og det iranske statsapparat været afhængigt af, hvor stort et interessesammenfald der løbende har været. Ifølge Hizbollah skelnes der altså mellem, på den ene side, et religiøst begrundet forhold til *wali al-faqih*, hvis legitime myndighedsområde udstrækker sig til de shiitter, der lever i andre politiske kontekster end den iranske, og på den anden side, en politisk samarbejdsrelation til den iranske regering. Hizbollah har løbende defineret og redefineret sine frihedsgrader i forhold til såvel *wali al-faqih* som den iranske regering.

Hizbollahs forhold til henholdsvis *wali al-faqih* og den iranske regering har udviklet sig forskelligt gennem årene, afhængigt af de interne magtkampe og forandrede geopolitiske forhold i de involverede lande. I Ruhollah Khomeinis levetid skelnede Hizbollah kun i ringe grad mellem *wali al-faqih* og den iranske regering. Khomeini personificerede i høj grad den islamiske revolution, og under hans ledelse var der meget stor overensstemmelse mellem *wali al-faqih* og regeringen i det iranske lederskab (Chehabi, 2006:288). Ali al-Khamenei, der senere overtog *wali al-faqih*-positionen fungerede i de første år efter revolutionen som leder af revolutionsgarden og som viceforsvarsminister, hvor han, ifølge Alagha (2007:99), havde ansvaret for kontakten med det spirende islamiske miljø i Libanon. Ali al-Khamenei var personligt engageret i de islamiske bevægelser blandt Libanons shiitter op til dannelsen af Hizbollah, og fra 1981 blev den iranske regering anført af ham. I de første år efter revolutionens sejr i 1979 var Irans udenrigspolitik præget af en ambition om at lade den islamiske revolution sprede sig. Hizbollah indtog i denne periode en privilegeret plads i Irans udenrigspolitik. Den daværende iranske ambassadør i Syrien, Ali Akbar Mohtashami, der spillede en hovedrolle i dannelsen af Hizbollah (og som lige siden har bevaret nære personlige forhold til organisationens ledere), blev i midten af 1980'erne ansvarlig for Libanonkontoret i det iranske udenrigsministerium, og det var med til cementere de meget nære relationer mellem den iranske republik, *wali al-faqih* og Hizbollah (Chehabi, 2006:219). I denne periode blev en række sociale organisationer og fonde etableret i Libanon, under Khomeinis kontrol. De blev starten på det omfattende sociale apparat, som Hizbollah i dag råder over (Harik, 2004:275-277, Alagha, 2007:352).

Godt ti år efter den islamiske revolution i Iran fandt to skelsættende begivenheder sted, der grundlæggende ændrede forholdet mellem Hizbollah og det iranske lederskab.

1) Ayatollah Khomeini døde den 3. juni 1989. Hvor der i Khomeinis levetid havde været lagt låg på de interne splittelser i det iranske lederskab, kom der nu sprækker til syne (Takeyh, 2006:40f). I mangel på *ayatollaher*, der ti år efter revolutionen fortsat støttede *wilayat al-faqih*-institutionen, faldt valget på den tidligere præsident Ali al-Khamenei (Roy 1994:173-174). Det var et kontroversielt valg, da Khamenei før indsættelsen reelt ikke havde den tilstrækkelige religiøse status. Den begrænsede sig til religiøse mellemstatus som *hojjat al-islam* og ikke *marja at-taqlid*, (som den iranske forfatning ellers dengang krævede)⁶. Det undergravede argumentet om, at *wali al-faqih* havde unik indsigt i de religiøse forhold. Kontroversen til trods accepterede Hizbollah med det samme Khameneis status som *wali al-faqih* og bekræftede dermed sin nære tilknytning til institutionen og til Khamenei personligt (om end organisationen anerkender, at han ikke har samme unikke religiøse egenskaber som Khomeini havde, se eks. Qassem, 2005:55).

2) Den libanesiske borgerkrigs afslutning i 1990 gjorde, at Hizbollah skulle arbejde i et fundamentalt anderledes politisk miljø i landet end hidtil. Fragmenteringen i det politiske lederskab i Iran efter Khomeinis død og forandringen i det libanesiske miljø gav ekko i Hizbollahs ledelse, der efter krigens afslutning var tvunget til at vælge retning. Ved organisationens første officielle konklave i Teheran i oktober 1989 polariseredes lederskabet i en fløj, der ønskede at fastholde den hidtidige, revolutionære linje, og en pragmatisk og reformvenlig fløj, der ønskede tilpasning til den libanesiske kontekst (Saad-Ghorayeb, 2003:47, Chehabi, 2006b:295). I første omgang vandt den revolutionære fløj, da Subhi al-Tofeili blev valgt som organisationens første generalsekretær. Ved et konklave to år senere skete der dog et afgørende magtskifte, da Abbas al-Mussawi tog magten på bekostning af Subhi al-Tofeili (Saad-Ghorayeb, 2003:47). Den nye ledelse stod for en bevægelse væk fra den revolutionære dogmatik, som Tofeili før havde stået i spidsen for, og det førte til, at han røg ud på et sidespor, frem til sin dramatiske afgang seks år senere⁷. I stedet begyndte Hizbollah at bevæge sig i retning af større pragmatisme. Det banede vejen for organisationens deltagelse ved det første libanesiske parlamentsvalg i tyve år i februar 1992, hvor partiet fik stor succes (Harik, 2004:56-57). Da Mussawi før valget i 1992 blev dræbt under et israelsk helikopterangreb, overtog hans protegé, Hassan Nasrallah, generalsekretærposten, som han har beklædt lige siden. Hizbollah tog fra 1991 hul på den såkaldte *infitah*-politik, åbenhedspolitikken over for staten og samfundet, som førte til den såkaldte "libanonisering" af Hizbollah⁸. Det betød, at den panislamiske revolutionstanke blev tilpasset det konfessionelt og politisk anderledes miljø i Libanon, og fra da af fik en umiskendelig libanesiske kulør (Alagha, 2007).

Den historiske udvikling i Libanon og Iran synes at have influeret på Hizbollahs selvstændighed i forhold til *wali al-faqih*. Efterhånden som Hizbollah har vokset sig stor og stærk, har organisationen tilsyneladende opnået flere frihedsgrader end tidligere. Dette er tydeligst kommet til udtryk ved dens deltagelse i Libanons formelle politiske fora. Da Hizbollah deltog i Libanons første parlamentsvalg efter borgerkrigens afslutning i 1992, var det med Khameneis godkendelse (Saad-Ghorayeb, 2003:47). Organisationens øverste beslutningsorgan, *Shura*-rådet, nedsatte et 12-mands udvalg til at undersøge den religiøse legitimitet af deltagelsen. Udvalget kunne dog ikke blive enige i spørgsmålet om, hvorvidt det var legitimt at indtræde i et parlament i et konfessionelt politisk system, der ikke repræsenterede, hvad organisationen opfattede som idealsystemet. Da det ikke selv kunne tage beslutningen, fremlagde det spørgsmålet for *wali al-faqih*, sammen med andre aspekter af problemstillingen. Denne erklærede religiøst legitimt, og Hizbollah har lige siden deltaget ved samtlige parlaments- og lokalvalg i Libanon (Qassem, 2005:187-189).

Med tiden har Hizbollah udviklet en kompetent organisation med stor kapacitet (med betydelig hjælp fra Khamenei), og derudover findes der fra Khameneis side et stort antal præcedensskabende vurderinger. Hizbollah har dermed større kapacitet til og sikkerhed i at vurdere religiøsiteten af egne handlinger, og grundlaget for vurderingerne er mere nuanceret end tidligere. Den øgede selvstændighed kom til udtryk ved Hizbollahs deltagelse i Libanons regering i 2005, hvor organisationen vurderede, at det ikke var nødvendigt at overlade beslutningen om deltagelse til *wali al-faqih* Khamenei, idet den principielle beslutning allerede var truffet i forbindelse med valget i 1992. Godkendelse kunne derfor hentes fra en af organisationens egne gejstlige, *sheikh* Afif al-Nabulsi (Alagha 2007:174, 192). Selvom *wali al-faqih* på den måde helt overordnet fortsat udstikker rammerne for Hizbollahs handlinger, betyder Hizbollahs organisatoriske modning og forøgede kapabilitet, at organisationen i dag har langt større frihedsgrader og ansvar for udførelsen af handlinger, end det var tilfældet tidligere. Ifølge Saad-Ghorayeb fungerer forholdet i dag således, at Khamenei kan tage initiativ til at udfærdige generelle direktiver for *ummah*'en, såsom klassificering af venner og fjender og vurdering af legitim *jihad*, mens Hizbollah selv tager initiativ til konsultation i tilfælde af uklarhed om den religiøse legitimitet i konkrete tilfælde (Saad-Ghorayeb, 2003: 67-68, jf. endvidere Alagha, 2007:174). Det betyder altså, at selvom Khamenei fundamentalt bestemmer grundpræmisserne for Hizbollahs målsætninger og legitime handlinger, er det i det daglige Hizbollah selv, der træffer beslutninger om sine handlinger. Ikke desto mindre betragtes Khameneis vurderinger som religiøst bindende for Hizbollah og fungerer dermed som regler, der ikke kan sættes spørgsmålstegn ved. Der kendes da heller ikke eksempler på åbenlys uenighed mellem Hizbollah og *wali al-faqih*. Samtidig skal man bemærke, at den del af Hizbollahs finansiering, der stammer fra Iran, i høj grad er under kontrol af *wali al-faqih*, Ali al-Khamenei (se nedenfor).

Trods Hizbollahs tiltagende frihedsgrader under Khameneis vejledning er der meget lidt – om noget – der tyder på en potentiel ideologisk afkobling af *wilayat al-faqih*-institutionen. *Wilayat al-faqih* er et så centralt element i det ideologisk stringente Hizbollahs religiøse struktur, at den ville kollapse uden. Accept af den religiøse institution er et adgangskrav til organisationen og udgør den ideologiske hjørnesteen, som alle organisationens aktiviteter bygger på, herunder undervisningsorganer såsom *hawzat*, skoler og spejderkorps (Se eksempelvis Saad-Ghorayeb, 2003:kap 3, Harb & Leenders, 2005).

Situationen ser anderledes ud i forholdet mellem den iranske regering og Hizbollah. Allerede i de sidste år af Khomeinis levetid begyndte et kursskifte i den iranske udenrigspolitik. Navnlige efter afslutningen på den iransk-irakiske krig i 1988 betød nytillkomne, mere pragmatiske elementer i det iranske lederskab en ændring af udenrigspolitikken. Hvor der hidtil havde været lagt vægt på udbredelse af revolutionen, tænkte man nu mere på at fremme Irans egen nationale interes-

ser. Denne reorientering tog fart efter Khomeinis død med fragmenteringen af det iranske lederskab, hvor der opstod en politisk distance mellem *wali al-faqih* og regeringen, hvilket spredte magtcentre.

I august 1989 overtog Ali Akbar Hashemi Rafsanjani præsidentposten (med kraftigt forøgede beføjelser i forhold til sin forgænger), som han beklædte frem til 1997. Rafsanjani stod for en relativt pragmatisk og mindre konfrontationssøgende kurs over for Vesten og de arabiske lande end eksempelvis den tidligere iranske ambassadør i Syrien, Mohtashami, der stod for en uforsonlig linje (Chehabi, 2006b:288). Hvor Libanon havde stået centralt i den iranske udenrigspolitik i Khomeinis levetid, dels som et led i udbredelsen af den islamiske revolution, dels i kraft af landets betydning i kampen mod Israel, blev det nedprioriteret under Rafsanjani, hvilket bl.a. fremgik af den omstændighed, at Mohtashami fik frataget ansvaret for Libanon i det iranske udenrigsministerium (Ranstorp, 1997:106, Chehabi, 2006b: 295).

Under de nye politiske omstændigheder i Libanon efter borgerkrigens afslutning i 1990 opgav den iranske regering med Rafsanjani i spidsen sin aktive opposition mod Taif-aftalen, der afsluttede borgerkrigen. Den påbegyndte i stedet en normalisering af de diplomatiske relationer med den nye libanesiske regering (Chehabi, 2006b:296). Rafsanjanis accept af Taif-aftalen faldt ikke i god jord hos Hizbollah, der ikke accepterede den, først og fremmest fordi den i deres øjne ikke indeholdt tilstrækkelige skridt til en afvikling af det konfessionelle politiske system i Libanon, som organisationen betragtede som undertrykkende og uretfærdigt (Qassem 2005:104). Forskellene mellem Hizbollah og den iranske regering blev yderligere udstillet i Rafsanjanis opretholdelse af diplomatiske relationer med den libanesiske premierminister Rafiq Hariris regering. Rafiq Hariri kom til i 1992, til trods for at Hizbollah og Hariri ofte var på kollisionskurs. Hizbollahs privilegerede rolle i den iranske udenrigspolitik blev dermed udhulet i disse år. Rafsanjani opretholdt dog fortsat relationer både til Hizbollah og til modparten i det shiitiske samfund, AMAL.

Svækkelsen af Hizbollahs rolle i den iranske udenrigspolitik og "libanoniseringen" af Hizbollah fortsatte, da den relativt reformvenlige Mohammad Khatami kom til magten i Iran. Khatami blev valgt til præsident i 1997 (i modstrid med Khomeinis ønske) og blev genvalgt i 2001-2005. Han havde tidligere været minister for kultur og islamisk vejledning under Rafsanjani (Chehabi, 2006b:301-302). Hizbollahs forhold til Khatamiregeringen var broget. Khatamis ledelse lagde vægt på en tættere relation til den libanesiske stat og til andre politiske aktører i det meste af det konfessionelle og politiske spektrum i Libanon, og det skete på bekostning af Hizbollahs særstilling. Før sin tiltrædelse besøgte Khatami eksempelvis Libanon (i 1996), hvor han mødtes med repræsentanter fra alle de konfessionelle grupper. Premierminister Rafiq Hariri, som Hizbollah var stærkt kritisk overfor, tilbragte

i oktober 1997 desuden fem dage i Iran (Chehabi, 2006b:305). Med Hizbollahs påbegyndelse af den såkaldte *infatih*-politik, åbenhedspolitik, der bestod i samarbejde med staten og andre politiske partier på tværs af konfessionelle skel, var organisationen selv slået ind på en lignende kurs i et Libanon, som forsøgte at komme politisk på benene efter borgerkrigen. Det var således ikke den tværkonfessionelle tilgang, der var problemet. Snarere var det den omstændighed, at Hizbollah i nogen grad følte sig forfordelt i forhold til sin modpart i det shiitiske samfund i Libanon, AMAL, som på dette tidspunkt var stærkt kritisk over for Hizbollahs voksende rolle i det shiitiske samfund⁹. Tillige oplevede man ved flere lejligheder åbne kontroverser mellem Khatamiregeringen og Hizbollah. Da ministeren for kultur og islamisk vejledning i Khatamis første regering luftede sin mening om, at der ikke ville blive behov for Hizbollahs våben efter en israelsk tilbagetrækning, dementerede Hizbollah vredt (Ranstorp, 2000:20). Værre blev det i 2003, da Khatami varslede en yderligere styrkelse af de officielle statslige relationer mellem Iran og Libanon samt mere gennemsigthed i landets relationer til Hizbollah. Varslingen fremstillede Hizbollah i en klart underordnet position i forhold til Iran, hvilket fik Hizbollah til at svare igen med udelukkelse af en række officielle iranske gejstlige, *ulama*, fra at prædike i organisationens religiøse centre og moskéer (Shaery-Eisenlohr, 2008). Ikke desto mindre syntes forholdet mellem Hizbollah og Khatami stadig at være udmærket. Eksempelvis mødtes Khatami med Hizbollahledere under et besøg i Damaskus i maj 1999, og Hizbollahs generalsekretær Hassan Nasrallah gav sin støtte til Khatamis genvalg i 2001 (Chehabi, 2006b:290). Årsagen til, at forholdet til Khatamis regering overordnet forblev udmærket, hævdes af H. E. Chehabi at være, at Khatami ikke forsøgte at lægge begrænsninger for Hizbollah i den militære kamp mod Israel (Telefoninterview med professor H. E. Chehabi, 31.1.2009). Khatami valgte også at støtte den pragmatiske Nasrallah-fløj i Hizbollah, da den tidligere generalsekretær Subhi al-Tofeili udfordrede den. Tofeilis flerårige kritik af Nasrallah-ledelsen, for at opgive det revolutionære, udgangspunkt kulminerede i juli 1997 i Tofeilis erklæring om de "Sultnes Revolution" i Baalbek og angrebet på en Hizbollahkontrolleret *hawza* i Baalbek (Hamzeh, 2004:110).¹⁰ Enkelte kræfter i det iranske lederskab og det iranske diplomati støttede Tofeili, men Khatami fastholdt sin støtte til Hizbollah under Nasrallahs lederskab (Chehabi, 2006b:304). Endelig har det sandsynligvis haft betydning, at en af Khatamis støtter var Mohtashami, som havde bevaret sine personlige relationer til Hizbollah. Dette forhold gav i nogen grad Khatami politisk indflydelse i Hizbollah, og det kom til udtryk i Khatamiregeringens angivelige overtalelse af Hizbollah til at indgå valgalliance med AMAL i 2000 (Chehabi, 2006b:290). Selvom Khatami havde nære relationer til AMAL, som var Hizbollahs politiske modstandere, fandt Khatamiregeringen og Hizbollah altså en gensidig støtte i hinandens kompromissøgende linje, og dette gav Khatami en vis politisk indflydelse på organisationen.

Valget af den neokonservative Mahmoud Ahmadinejad som præsident i 2005, med Khameneis støtte, har tilsyneladende haft begrænset indflydelse på forholdet til Hizbollah¹¹. Ahmadinejads forstærkede fokus på den palæstinensiske sag og mere konfrontationssøgende facon over for Vesten har bragt ham mere på bølgelængde med Hizbollah, og det har givet et større sammenfald af interesser mellem Hizbollah og den iranske regering. Alligevel er der ikke meget, der tyder på, at Hizbollahs forhold til den iranske regering har udviklet sig yderligere (telefoninterview med professor H. E. Chehabi, 31.1.2009). Ahmadinejad har genoplivet tidligere tiders retorik, men han har i højere grad baseret sin magt på populisme og end på de traditionelle magtstrukturer. De sidste par år har der været en løbende konflikt mellem Khamenei og Ahmadinejad om sidstnævntes økonomiske politik. Selvom den iranske regering af Hizbollah betragtes som en meget nær og naturlig allieret, fordi *wali al-faqih* udstikker rammerne for Den Islamiske Republik, giver dette sig ikke udslag i ubrydelig loyalitet til det iranske lederskab med præsidenten i spidsen. Hizbollah underlægger sig fuldt ud *wali al-faqih*s lederskab, som skaber det grundlæggende handlerum, men ved hjælp af præcedens, forøget kapabilitet og modenhed nyder organisationen i dag store frihedsgrader i vurderingen af, hvad der er retledet, og hvad der ikke er. Hizbollah skelner dog skarpt mellem det religiøst funderede forhold til *wali al-faqih* og det politiske forhold til den iranske regering (Haugbølle, 2006:9). Det politiske forhold mellem Hizbollah og det iranske statsapparat svinger derfor i nogen grad som følge af det politiske lederskabs karakter og handlinger. Men når Hizbollahs forhold til Irans ledelse skal vurderes, er det altså først og fremmest vigtigt at holde øjnene på den øverste leder, Ali al-Khamenei og ikke den iranske præsident.

Den omtalte forskel er problematisk fra et eksternt, analytisk perspektiv, idet *wali al-faqih*s dobbeltrolle gør det vanskeligt at skelne mellem dennes betydning for hele *ummah*'en på den ene side og som øverste leder i Iran på den anden side. *Wali al-faqih*s forfatningsfæstede myndighed i Iran gør det meget svært at skelne, hvor dennes myndighed som øverste leder i Den Islamiske Republik slutter, og hvor myndigheden over *ummah*'en generelt begynder. Når Hizbollah eksempelvis modtager økonomisk finansiering fra fonde under *wali al-faqih*s kontrol, skal det så regnes som finansiering fra den iranske stat eller som finansiering fra *wali al-faqih* alene? I praksis er det sjældent klart, hvad der er hvad¹².

2. Hizbollahs accept af Irans religiøse særstilling og afvisning af den iranske kulturpolitik

Irans kulturpolitik i Libanon fik et institutionelt udtryk i 1987 med oprettelsen af en kulturenhed på den iranske ambassade i Beirut, der skulle koordinere landets kulturelle indsats. Kulturindsatsen regnes for at være under Khamenei's kontrol (ICG, 2002:4). Enheden, der 16 år senere talte hele 23 ansatte, har to primære formål: At positionere Iran som kilde for den sande shia-islam og dermed give

det en unik rolle for den islamiske civilisation, og at fremme en fælles libanesisk-iransk shiitisk historie med nedtoning af etniske og nationale forskelle (Shaery-Eisenlohr, 2008:161). Den iranske ambassades kulturenhed er således et forsøg på at fremme iransk kultur i Libanon i bred forstand, dels ved at bruge religionen som en samlende faktor i en sammenkobling af den islamiske civilisation og iransk kultur, dels ved at forsøge at bygge bro over kulturelle forskelle mellem Libanon og Iran. Det har dog vist sig vanskeligere end som så. Hizbollah synes nemlig at skelne mellem Irans religiøse betydning og den iranske kultur fraregnet religionen.

Hizbollah tilskriver Iran en særlig privilegeret religiøs position, og det har adskilt organisationen fra den øvrige shiitiske befolkning i Libanon (og gør det fortsat i nogen grad, om end organisationens indflydelse har været markant stigende). Ikke desto mindre har organisationen i stigende grad undvejet Irans kulturelle påvirkning, som den tidligere var præget af, hvis man ser på fremtrædende kulturmarkører – først og fremmest udbredelsen af det persiske sprog i Libanon. Hvor man i de første år efter den islamiske revolution i Iran kunne se en grad af kulturel indflydelse herfra, har Hizbollah og det øvrige shiitiske samfund i Libanon med tiden vist sig tilbageholdende med at acceptere iransk kulturpolitik.

2.1. Hizbollahs accept af iransk særstilling i den politiserede shiitiske religion

Organisationen Hizbollah har siden sin dannelse accepteret Iran som hjørnesteinen i den islamiske tradition og dermed landets unikke stilling ved definitionen af den shiitiske tro (Alagha, 2007: 99). I de første år af organisationens levetid, hvor bindingen til Khomeini var tæt, var processioner i anledning af *ashura*, den vigtigste shiitiske højtid, tydeligt præget af kulturelle referencer til Iran. Der blev sunget slagord på persisk og ikke kun på arabisk, og iranske flag var ikke usædvanlige (Chehabi & Mneimneh, 2006:44).

Organisationens religiøse tilknytning til Iran har været tydeligst afspejlet i valget af *marja at-taqlid*, hvor den er gået egne veje i forhold til den øvrige shiitiske befolkning i Libanon. *Marjaiyya at-taqlid* er, som nævnt ovenfor, en traditionel religiøs institution indenfor shia-islam. Den indebærer, at en from shiit, en såkaldt *muqallid*, skal sikre religiøs retledning i alle dele af sit personlige liv ved at følge religiøse vurderinger fra en af de højest rangerende gejstlige, en *marja at-taqlid*. *Marja*'en skal gennem sin store – hvis ikke ufejlbarlige – forståelse af Guds vilje gøre det muligt for de rettroende at holde sig på den religiøst retlede vej, på trods af de daglige udfordringer, de står overfor.

Marjaiyyatet er i forbindelse med denne teksts fokus betydningsfuldt i to henseender. For det første betaler den enkelte *muqallid* en religiøs afgift kaldet *khums*. Den er speciel for den shiitiske tradition og ligger ud over Islams generelle påbud

om betaling af *zakat*. *Khums* udgør en femtedel af den disponible indkomst. *Muqalliden* betaler den til sin *marja*, der så igen har kompetence til omfordeling af midlerne, som han finder bedst – typisk i form af sociale ydelser til trængende. Dette har stor betydning for finansieringen af Hizbollah (se også afsnit 4). Derudover har *Marja*'en også stor indflydelse på, hvordan de retledede, der følger ham, reagerer på hændelser og spørgsmål, som de møder i deres hverdag – det være sig kloning, rituelle afvaskninger eller spørgsmål om *jihad*. *Marja*'en har altså stor indflydelse på livet for de mennesker, der vælger at følge hans religiøse vurderinger.

Hizbollah har siden sin dannelse betragtet en iransk gejstlig som *marja at-taqlid* frem for en arabisk. Organisationen betragtede først Khomeini og siden Khamenei som organisationens officielle *marja*, således at der var sammenfald mellem *wali al-faqih* og organisationens *marja at-taqlid*. Det betyder, at organisationen har fulgt Khomeinis og siden Khameneis *fatwaer* og generelle vurderinger, ligesom Hizbollahs religiøse akademier, *hawzat*, i Libanon er underlagt Khameneis autoritet, om end disse nyder relativ stor selvstændighed (Abisaab, 2006:243,246). Hizbollahs enkelte medlemmer er i princippet frit stillede i deres personlige valg af *marja*, men organisationen opfordrer dog stærkt sine medlemmer og tilhængere til at følge organisationens valg (Saad-Ghorayeb, 2003:65). Hvor mange der rent faktisk følger denne opfordring, vides ikke med sikkerhed – der er tale om uformelle og svært målbare forhold..

Accepten af et iransk *marjaiyyat* har skilt vandene i den shiitiske befolkning i Libanon og bragt Hizbollah på kollisionskurs med andre fremtrædende shiitiske aktører – først og fremmest den højstrangerende shiitiske gejstlige, Muhammed Hussein Fadlallah, samt det shiitiske, politiske parti AMAL. Hizbollahs accept af Khomeinis *marjaiyyat* var i modstrid med et flertal af libanesiske shiiters valg. De fulgte *storayatollah* Abu al-Qasim al-Kho'i (i den udstrækning de daværende libanesiske shiiter overhovedet fulgte en *marja*). Han var siden 1970 blevet betragtet som *marja at-taqlid* (Walbridge 1997:63-87). Konflikten om *marjaiyyat* flammede for alvor op efter 1992, da al-Kho'is døde. Det udløste rystelser i de religiøse shiitiske magtstrukturer. Den iranske og Qom-baserede *storayatollah* Muhammed Reza Gulpageni overtog indledningsvis ledelsen, men døde allerede året efter. Muhammed Hussein Fadlallah, der selv havde været al-Kho'is repræsentant, *wakil*, siden 1976, pegede på den i Najaf (Irak) hjemmehørende, men iranskfødte *storayatollah*, Ali al-Sistani, som efterfølger. Hizbollah og Khamenei pegede i stedet på den iranske Muhammed Ali al-Araki, som dog døde allerede i 1994 (han var 106 år, da han blev *marja*). I det efterfølgende tomrum erklærede Khamenei sit *marjaiyya* i december 1994 med hjælp fra en magtfuld organisation af undervisere fra Qom, der udfærdigede en anbefalingsliste over syv *ulama*, som folk opfordredes til at vælge som deres *marja* (Chehabi, 2006b:299). I et forsøg på at bevare det vigtige *marjaiyyat* i Iran, for at etablere Irans position som

primus inter pares i den shiitiske verden, frem for navnlig *maraji* fra Najaf, var alle kandidaterne på listen fra Qom i Iran (Chehabi, 2006:299). Hizbollah anerkendte straks Khameneis *marjaiyya*, og det følgende år blev generalsekretær Hassan Nasrallah og Muhammad Yazbak, en anden af Hizbollahs øverste ledere, udnævnt som Khameneis repræsentanter i Libanon. Khameneis *marjaiyya* gled dog langt fra let ned hos alle. Det møder stadig stor modstand i konservative, religiøse kredse i og uden for Iran, fordi hans egen religiøse status var utilstrækkelige til, at han kunne accepteres som den mest lærde i *fiqh* (religiøs jura), kravet for at blive *marja* (Sankari, 2005:264). Resultatet blev den mærkelige konstruktion, at Khameneis *marjaiyya* begrænsede sig til muslimer uden for Iran. Argumentet var, at hans ansvar som *wali al-faqih* for hele den muslimske nation, *ummah*'en, nødvendiggjorde hans *marjaiyyat*, idet det gjorde det muligt at tilbyde shiiter uden for Iran, som boede i et ikkerevolutionært miljø, muligheden for at vælge en *marja*, der videreførte den islamiske revolution. Andre kvalificerede revolutionære *marajis* tilstedeværelse i Iran betød, ifølge ham selv, at det ikke var påkrævet, at han også var det (Chehabi, 2006b:300). Khameneis (selv)forfremmelse til *marja* på trods af manglende religiøs status synes derved at reflektere et forsøg på at binde *marjaiyyatet* sammen med Den Islamiske Republik Iran og, med Shaery-Eisenlohns ord, sikre republikken en position som "shia-Islams vatican" (Shaery-Eisenlohr, 2008:187). Hizbollahs anerkendelse af Khameneis *marjaiyyat* afspejlede tydeligt en accept heraf.

Blandt modstanderne af Khameneis *marjaiyyat* var den libanesiske *ayatollah* Fadlallah, som dengang rangerede som den mest anerkendte shiitiske religiøst lærde i Libanon. Fadlallah var en ihærdig aktør i den politisk aktivistiske bølge, der kom ud fra 1960'ernes religiøse akademier i Najaf, og har siden været en nøgleperson for islamiseringen af dele af den shiitiske befolkning, og for det såkaldte *al-hala al-islamiyya*, det islamiske miljø, selvom han overordnet har holdt sig udenfor (eller – i egen forståelse – over) organisatorisk tilknytning til enkeltpartier eller organisationer¹³ (Saad-Ghorayeb, 2003). Som nævnt fulgte Fadlallah i stedet Khois *marjaiyyat*, som han selv var blevet repræsentant, *wakil*, for i 1976, og proklamerede efter Khois død (efter et intermezzo med Sistani som *marja*) i stedet sit eget *marjaiyyat*. Fadlallah fastholdt, at iranerne forsøgte at dominere *marjaiyyatet* og fremstillede sig selv som en autentisk arabisk *marja* (Haugbølle, 2006:17). Det skete blandt andet med det argument, at araberne behøvede en leder, der talte deres eget sprog og forstod deres umiddelbare hverdagsmiljø, i stedet for en iransk *marja*, der ikke havde den tilstrækkelige indsigt i den libanesiske hverdag. Fadlallah udfordrede dermed Khameneis autoritet i Libanon. Det førte til kold luft mellem Fadlallah på den ene side og Hizbollah, Khamenei og det religiøse etablissement i Qom i Iran på den anden. Konflikten flammede op, da Fadlallahs modstandere i Libanon og Iran bl.a. begyndte at undergrave hans autoritet ved at uddele pamfletter, der beskyldte ham for at så splid på grund af en nyfortolkning af en traditionel religiøs overlevering (Sankari, 2005:258).

Tilsvarende stod Hizbollah i skarp kontrast til sin primære politiske modpart, det shiitiske parti AMAL. Siden midten af 1980'erne havde AMAL og Hizbollah afholdt adskilte *ashura*-processioner, hvilket gav partierne mulighed for at demonstrere deres relative indflydelse i det shiitiske samfund i Libanon. Processionerne bestod i starten blandt andet i *latam*-, eller *haydar*-praksissen, hvor de deltagende efter at have skåret sig i panden gentagne gange slår på såret for at fremkalde en kraftig blødning i mindet om imam Husseins død i slaget ved Karbala i år 680. I 1994 udstedte den nye *marja at-taqlid* for Hizbollah, Khamenei, en *fatwa*, hvor han krævede et stop for *haydar*-praksissen og i stedet opfordrede shiitter til at give blod, (en *fatwa* som i øvrigt stemte overens med, hvad Khomeini flere gange havde opfordret til, uden dog at komme med en egentlig *fatwa*). Hizbollah fulgte organisationens *marja* Khamenei. AMAL-medlemmer, derimod, accepterede ikke Khamenei som deres *marja* og fulgte derfor heller ikke hans *fatwa*. *Haydar*-praksissen udviklede sig i de følgende år som en indikator på forholdet til Iran, hvor AMAL brugte muligheden til at skildre Hizbollah som dirigeret af udefrakommende kræfter¹⁴. De forbedrede relationer mellem AMAL og Iran, som fulgte med valget af Khatami i 1997 førte dog til, at AMAL-lederen Nabih Berri nedtonede sin kritik af Iran og i stedet også begyndte at opfordre sine tilhængere til at afholde sig fra *haydar* (Shaery-Eisenlohr 2008:131-138). Ikke desto mindre fortsatte AMAL i mange år med sine forsøg på at marginalisere Hizbollah som Irans lakajer og udfordrede Irans forsøg på at manifestere sig som definerende for den shiitiske religion ved at udråbe det gamle libanesiske religiøse center Jabal Amil som arnested for den oprindelige shiisme. Med andre ord skulle den sande religiøse fortolkning af islam udspringe fra Libanon selv og ikke fra Iran. Hizbollah tildeler derimod Iran en særstatus i den religiøse fortolkning, en særstatus som ellers ikke har været udbredt i det shiitiske samfund i Libanon.

Med tiden har Hizbollahs stigende dominans i Libanons shiitiske befolkning medført, at den eksplicite modstand mod den iranske religiøse dominans, som Hizbollah har legemliggjort, er faldende. Det gælder i forholdet til AMAL, og siden slutningen af 1990'erne er konflikten mellem Fadlallah og Hizbollah tillige stilnet af. Forskellen mellem Fadlallah, Hizbollah og Khamenei er i de senere år blevet mindre, og de to parter overlapper hinanden i udbredelse af det islamiske miljø i Libanon og i "modstandssamfundet", *mujtamaa al-muqawama*, som de begge formidler gennem deres omfattende sociale organisationsapparat.¹⁵ (Ordet "modstandssamfund" henviser til, at alle aktiviteter i organisationen understøtter den væbnede kamp mod Israel).

Omkring årsskiftet 2008-2009 forlød det ifølge presserapporter, at Fadlallah sågar havde mødtes med iranske diplomater, hvilket ellers ikke menes at være sket siden 1994 (Nowlebanon.com)¹⁶. Der synes således at have fundet en religiøs tilnærmelse sted, der kan afspejle en rodfæstelse af den iranske shiitiske forståelse i Libanon i takt med Hizbollahs voksende indflydelse. Et andet aspekt er, at opbakningen til Khamaneis *marjaiyyat* blandt libanesiske shiitter, i form af et

egentligt følge af *muqalluds*, kan være voksende, om end fortsat begrænset. Da forholdet mellem den enkelte troende, *muqallid*, og *marja* som sagt er uformelt, findes der ikke præcise opgørelser herover, men et flertal af analytikere vurderer, at i Libanon trækker Fadlallah det største antal *muqallids* til sit *marjaiyyat* – ikke mindst fra den voksende shiitiske middelklasse. Khamenei menes at have det næststørste følge til sit *marjaiyyat*¹⁷. Hizbollahs stadig større dominans blandt Libanons shiiter taler dog for, at Khamenei's *marjaiyyat*, som organisationen promoverer, måske kan nyde større udbredelse blandt Libanons shiiter, selv om det næppe kommer i nærheden af Fadlallahs. På den måde har Hizbollah tjent som et centralt værktøj til at fremme Irans rolle som shiismens højborg og til at legitimere Ali al-Khameneis problematiske *marjaiyya*. Dette kan, som det vil blive vist nedenfor, have relevans for Hizbollahs økonomiske afhængighed af Iran.

2.2. Hizbollahs frigørelse fra Irans kulturelle påvirkning

Iran har forsøgt at benytte landets religiøse status til at få kulturel indflydelse i Libanon. De kulturpolitiske tiltag er dog blevet mødt med megen modstand, inklusive fra Hizbollah. Hizbollah forbandt i sine første år den islamiske revolution og religion med iransk kultur, men i dag synes organisationen at skelne mellem Irans religiøse betydning og dets kulturelle betydning. Denne bevægelse kan spores i kønsrollemønstre, beklædningskodeks¹⁸ og promoveringen af det persiske sprog.

Omkring 1984 så man for første gang kvinder i Libanon (nærmere bestemt i Bekaadalen, hvor de iranske *pasdaran*, som var engageret i samlingen og træningen af Hizbollah, var placeret) bære den sorte helkropsdragt, *abaya* (der også blev kendt under navnet *shadur* efter persisk *chador*). Der var tydelig inspiration fra Iran – disse klædedragter adskilte sig markant fra de traditionelle libanesiske. Samtidig indløb i disse tidlige år en række rapporter om chikane af utilstrækkeligt klædte kvinder (Jaber, 1997:51-53).

Et element, der var inspireret af den islamiske revolution i Iran, var den politiske mobilisering af kvinder. Hizbollah overtog fra starten dette fokus på kvindens rolle i den politiske og religiøse mobilisering. Det betød eksempelvis, at der i modsætning til tidligere praksis i Libanon blev etableret *hawzat*, religiøse akademier, for kvinder (Deeb, 2006). Denne bevægelse findes fortsat i organisationen og er i høj grad blevet udbygget af Hizbollah. Betonningen af kvindens rolle i den politiske og religiøse mobilisering sætter et tydeligt aftryk på organisationens arbejde, idet Hizbollah i dag fokuserer på rekruttering af kvinder i partiet og kvinders integrering i politiske institutioner i en grad, der adskiller sig fra traditionelle libanesiske strukturer (Abisaab, 2006:253). Selv om der fortsat kun findes få kvindelige ledere i Hizbollah, spiller kvinder en stadig større rolle, primært i organisationens omfattende frivillige, sociale arbejde og i opdragelsen af familierne indenfor Hizbollahs ideologi. I det såkaldte islamiske miljø, *al-hala al-islamiyya*, der først og

fremmest er præget af Hizbollahs (og Fadlallahs) tilhængere, betragtes dette som kvindens *jihad* (Deeb, 2006:kap 6). Med hensyn til beklædningskodekset skal det nævnes, at en del af den betydning, som kvinder organiseret i Hizbollah tillægger den, skal findes i den symbolværdi, som deres fromme påklædning udtrykker (Deeb 2006: 138). Fromheden indebærer i dag dog ikke brugen af de iransk-inspirerede *abaya*. I stedet anvendes ofte det mere almindelige *hijab*, som også kvindelige studieværter oftest bærer på organisationens tv-station *al-Manar*. Afholdelse af religiøse højtider, som for eksempel *ashura*, sker af og til stadig iført *abaya*. På samme måde skal mænd ved Beiruts religiøse seminarier ikke opfylde de specielle tøjkrav, som man ellers ser ved religiøse akademier. De skal nemlig ikke skille sig for meget ud i det verdslige og vestligt prægede Beirut. I dag finder man i Hizbollah-dominerede områder ret stor forskellighed i folks påklædning, og tidligere tiders tvang rapporteres der ikke længere om. Det ser ud til, at Hizbollah er gået fra at være en kulturelt set iranskinspireret revolutionær avantgardeorganisation til en folkeligt baseret organisation, der også kulturelt har gennemgået en "libanonisering". Den har kappet kønsrolle- og beklædningsbåndene til Iran og i højere grad tilpasset sig det multikonfessionelle Libanons egne forudsætninger.

Irans mest eksplicitte forsøg på at udbrede iransk kultur i Libanon har været forsøget på at promovere sproget persisk.

Efter afslutningen på den libanesiske borgerkrig forsøgte det postrevolutionære Iran at fremme persisk i Libanon, dels med tilbud om sprogundervisning på den iranske ambassades kulturenhed, dels ved at promovere sproget på det nationale libanesiske universitet. Formålet var denne gang anderledes end tidligere, før revolutionære forsøg på at promovere persisk på universitetet. Før revolutionen tjente undervisningen i persisk først og fremmest til at informere den libanesiske befolkning generelt om persisk kultur, og den blev mødt af ringe interesse. Efter borgerkrigen handlede det i højere grad om at gøre persisk til den islamiske revolutions sprog (Shaery-Eisenlohr, 2008:164f)¹⁹. Man forsøgte at binde et iransk kulturelement – sproget – sammen med den religiøse særstilling, for at fremme den iranske kultur. Men ligesom før revolutionen var persiskundervisningen ikke noget tilløbsstykke blandt de libanesiske studerende. Persisk blev ganske enkelt anset for at være uanvendeligt i en libanesiske sammenhæng, og der var meget få studerende²⁰. Selvom religionen fra iransk side blev brugt til at fremme formidlingen af persisk kultur og persisk sprog i særdeleshed, fængede det altså ikke. Det har heller ikke været nogen succes at koble persisk og religion sammen i et forsøg, der var direkte målrettet mod Hizbollah, som ellers kunne forventes at være mere lydhør overfor Iran. I 2002-2003 forsøgte et antal skoler tilknyttet *Mu'assasat al-Shahid*, den Hizbollah-ledede martyrfond, der organisatorisk udspringer fra en iransk organisation af samme navn, og som yder social bistand til pårørende til faldne i kampen mod Israel, at introducere persisk som fjerdesprog efter arabisk, engelsk og fransk på 10. klasses niveau. Selvom en stor del af eleverne på disse skoler er vokset op i Iran (f.eks. under deres fædres religiøse

uddannelse eller militære træning), blev faget lukket efter kort tid, på grund af protester fra forældre og studerende, som mente, at det var irrelevant i forhold til sprogfag som engelsk og fransk. De anså ganske enkelt ikke et fælles religiøst og ideologisk grundlag for at være ensbetydende med en kulturel interesse for Iran. Den manglende interesse afspejles også i, at mange af de studielegater til iranske universiteter, som Hizbollah (og AMAL) råder over, forbliver uanvendte (Chehabi & Mneimneh, 2006:45). Omvendt driver Hizbollah selv en skole i den hellige by Qom i Iran, for at de omkring 300 seminariestuderende, der i forbindelse med religiøs undervisning eller militær træning befinder sig der, ikke stilles dårligt i forhold til arabisk-, engelsk- og franskkundskaber (Al-Mahdi skolernes hjemmeside).

Trods den generelle afvisning af det iranske forsøg på at promovere persisk som supplement til religionen kunne man ved Hizbollahs dannelse se en tydelig kulturel inspiration fra Iran. I dag synes organisationen at have tilpasset sig til den libanesiske kontekst. Mens det postrevolutionære Iran generelt i kraft af sit forhold til Hizbollah har været i stand at vinde en stadig større religiøs og ideologisk position i Libanon, skelner Hizbollah altså mellem religionen og andre kulturelle aspekter og holder den iranske kulturpåvirkning uden for armslængde. Hizbollah fravælger så at sige den kulturelle garniture, som den får serveret fra iransk side. Dermed sikrer Hizbollah sig en nøgleposition i forhold til at bestemme, hvordan religionen anvendes i dagliglivet.

3. Hizbollahs økonomiske forhold til Iran

Hizbollah er i dag en omfangsrig og alsidig organisation. Ud over den berømte og berygtede væbnede dimension har organisationen en politisk dimension med lokalrådsmedlemmer, parlamentsmedlemmer og ministre, samt en mediedimension med radiostationer, hjemmesider og en satellittransmitteret tv-station. Hertil kommer et omfattende socialt apparat med alt fra hospitaler, sundhedsklinikker (primært baseret på iranskfabrikeret medicin), sociale ydelser og skoler, som kombinerer den nationale læseplan med Hizbollahs religiøse ditto, samt en spejderorganisation med 45.000-60.000 piger og drenge som medlemmer (Se f.eks. Hamzeh, 2004: kap. 5, Harb & Leenders, 2005). Alt dette gør, at Hizbollah af mange regnes for den næststørste arbejdsgiver i Libanon, kun overgået af den libanesiske stat (om end det aldrig dokumenteret). Det sociale apparats alsidighed er afgørende for Hizbollahs indflydelse i Libanon og i regionen generelt. De forskellige elementer hænger organisk sammen i opbygningen af, hvad organisationen selv kalder Modstandssamfundet, *mujtamaa' al-muqawama* (Harb & Leenders, 2005), hvor alle organisationens aktiviteter som nævnt fungerer til støtte for den væbnede kamp mod Israel.

Hizbollah har i hele sin eksistensperiode i høj grad baseret sig på finansieringskilder, der er uafhængige af den libanesiske stat. Det har haft to primære fordele for organisationen. For det første har det, i modsætning til organisationens shiitiske politiske konkurrenter (navnlig AMAL, men også andre politiske partier fra landets andre konfessionelle grupper), betydet, at Hizbollah ikke er afhængig af statsressourcer. Dette har blandt både tilhængere og modstandere givet organisationen et ry som ukorrupt i forhold til de fleste af landets øvrige organisationer og institutioner (Harik, 2004:82). For det andet har adgangen til rigelig ekstern finansiering gjort det muligt at reagere langt hurtigere end den ineffektive og forældede libanesiske stat er i stand til (se eksempelvis Harb, 2008). Derfor læner en stor del af navnlig den shiitiske befolkning sig op ad Hizbollah frem for den libanesiske stat, for at få social understøttelse – med deraf følgende loyalitet. Den eksterne finansiering af Hizbollah er derfor væsentlig for organisationen.

I finansieringen af Hizbollah har Iran spillet en helt afgørende rolle. Præcis hvor stor og hvilken er dog uklart. Der er bred enighed i litteraturen om, at der tilflyder Hizbollah betragtelige finansielle ressourcer fra fonde i Iran, men støttens faktiske størrelse er meget usikker. Hizbollah har nemlig været i stand til at overlade omverdenen til mere eller mindre kvalificeret gætværk (angiveligt ved blandt andet at holde sine finansielle ressourcer i iranske banker (Hamzeh 2004:64)) – hvilket kun overgås af organisationens røgslør over dens militære aktiviteter og kapaciteter. Op igennem 1990'erne vurderede USA's udenrigsministerium, at Hizbollah modtog USD 100 mio. årligt fra Iran – og det udviklede sig siden til en fast tommelfingerregel i litteraturen, uden nogensinde at blive troværdigt dokumenteret²¹. Mange har siden argumenteret for, at beløbet har været stigende, og nyere bud i litteraturen går op til USD 2 mia. årligt (for stigning se f.eks. Levitt, 2005b, Chehabi & Mneimneh, 2006:37; for bud på USD 2 mia., se Hamzeh, 2004:63). Dette forekommer da også at være en ganske logisk konklusion, når man betragter den vedvarende udbygning af Hizbollahs organisatoriske apparat. Men selvom det stadig voksende organisatoriske apparat umiddelbart kunne underbygge nogle observatørers vurdering af en forøgelse af støtten, er der også forhold, der sandsynliggør, at den direkte iranske subsidiering af Hizbollah har været faldende siden starten af 1990'erne. Det ser man, når man er opmærksom på følgerne af Hizbollahs forhold til institutionerne *wali al-faqih* og *marja at-taqlid*.

3.1. Hizbollahs tiltagende økonomiske uafhængighed af den iranske regering

I Hizbollahs første år, under borgerkrigen, var organisationen tilsyneladende fuldstændig subsidieret af Khomeini, og den religiøse og politiske magt var forenet i Khomeinis unikke, karismatiske og samlende person²². En række af Hizbollahs sociale organisationer er grundlagt i denne periode, som aflæggere af iranske organisationer, underlagt Khomeini, og finansieret gennem de såkaldte bunyads, kolossale finansielle fonde under Khomeinis kontrol (Harb & Leenders 2005:187;

Harik 2004: kap.6). Efter Khomeinis død ændrede dette sig dog. For det første havde krigen med Irak kostet Iran dyrt, og det betød, at ressourcerne til at støtte Hizbollah ikke var så rigelige som hidtil (Chehabi, 2006b:297). For det andet opprioriterede det nye politiske lederskab i Iran de diplomatiske forbindelser med den libanesiske regering, på bekostning af forholdet til Hizbollah. Det medførte, at Iran i langt højere grad end tidligere kanaliserede sin støtte til Libanon gennem den libanesiske stat, end igennem Hizbollah. Chehabi (2006b:297) anslår således, at Irans støtte til Hizbollah i Rafsanjanis og Khatamis præsidentperioder blev beskåret med omkring 70 %. Finansieringsgrundlaget for Hizbollah har derfor været usikkert, hvilket fik organisationen til i højere grad at basere sig på alternative indkomstkilder, primært donationer, *khums* og afkast fra kommercielle eventyr. De alternative kilder er dog ikke fuldstændigt uafhængige af Iran, idet de i høj grad hænger sammen med Hizbollahs forhold til Khamenei i kraft af dennes religiøse status som *wali al-faqih* og *marja at-taqlid*. Men netop fordi Hizbollah betragter disse stillinger som uafhængige af den iranske stat, hævdes også kilderne at være uafhængige af Iran.

For det første menes en række af Hizbollahs største (og mest omkostningstunge) sociale organisationer, herunder *Jihad al-Binaa*, *Mu'assasat al-Shahid*, *Mu'assasat al-Jarha* og *al-Emdad*, at være i hvert fald delvist finansierede af omfattende (og uigennemsigtige) finansielle fonde, (*bunyads*), under direkte kontrol af *wali al-faqih*, Ali al-Khamenei, og de hører derfor ikke under det iranske finansministeriums eller præsidentens myndighed (Harb & Leenders, 2005:187). Idet Den Islamiske Revolutionsgarde, *pasdaran*, og sikkerhedstjenesten, også sorterer under *wali al-faqih*s myndighed, hører disse fonde, som støtter Hizbollahs væbnede engagement, tillige under Khameneis myndighed (Hamzeh, 2004:63), og ikke under staten.

For det andet opfordres retlede muslimer i den shiitiske tradition til at betale en række religiøse afgifter. I tilgift til *zakat*, som er en af Islams fem grundlæggende søjler, findes en særlig shiitisk afgift, *khums*, som består af en femtedel af den retledebes indkomst fratrukket livsforbrødenheder. *Khums* betales af den enkelte *muqallid* til hans eller hendes *marja*. Idet Hizbollahs generalsekretær Nasrallah og en anden leder, Muhammed Yazback, siden 1995 har repræsenteret Khamenei i Libanon, betyder det, at de shiiter, der følger Khamenei som *marja*, kan betale deres *khums* til Yazback og Nasrallah, dvs. til Hizbollah, som dermed har retten til at disponere over midlerne (Alagha, 2007:174). Traditionelt har *khums* og *zakat* været anvendt til sociale formål i samfundet. Men en række toneangivende religiøse autoriteter, heriblandt Khamenei, har tillige har legitimeret brugen af religiøse afgifter i den væbnede modstand (jf. Nasrallah, 2000:229f). Den *khums*, som Hizbollah modtager, kan organisationen altså frit anvende til såvel væbnede som sociale formål. Nasrallah har da også selv forklaret, at disse ressourcer går til *jihad* i dens forskellige former, herunder militært, uddannelses-

mæssigt, socialt og kulturelt (Hamzeh, 2004:64, angående Hizbollahs forskellige *jihad*-former, se Khashan & Mousawi, 2007).

To forhold taler for, at den religiøst betingede kilde til indtægt kan have fået en stadig større betydning gennem de senere år. For det første kan Hizbollahs voksende opbakning i den shiitiske befolkning i Libanon medføre en forøget tilførsel af økonomiske ressourcer til Khamenei's *marjaiyyat*. Selvom Hizbollahs tilhængere har frihed til at vælge *marja*, virker det plausibelt, at stadig flere af Hizbollahs tilhængere (som samtidig bliver endnu flere) følger organisationens eksempel og accepterer Khamenei som deres *marja*, frem for Fadlallah og Ali al-Sistani (som dog begge fortsat nyder massiv tilslutning i Libanon). Et stigende antal Khamenei-*muqallids* betyder, at antallet af libanesiske shiitter, der betaler khums til Khamenei – *khums* som går videre til Yazback og Nasrallah og dermed til Hizbollah – vil være stigende. For det andet henter Hizbollah ikke længere blot sin opbakning i den shiitiske underklasse, men i stadig højere grad blandt den veluddannede og stadig voksende shiitiske middelklasse og ikke mindst hos den libanesiske diaspora. Når *khums* som nævnt udgør 20 % af disses disponible indkomst, vil der være tale om et betragteligt beløb. Hizbollahs tætte religiøse binding til Khamenei som *marja* og *wali al-faqih* giver på den måde adgang til store finansielle kilder, der er uafhængige af den iranske stat, og som må vurderes at være i vækst. Hizbollahs religiøse binding til Ali al-Khamenei som Irans øverste religiøse leder, får således den konsekvens, at organisationen skaber sig mulighed for stadig større finansiel selvstændighed fra den iranske stat.

Der findes også en række andre religiøst betingede donationer, som er nært relateret til *khums*. Diverse indsamlingsbøtter til Hizbollahs sociale organisationer er allestedsnærværende i de shiitiske områder i Libanon, og organisationens militære succes har givet mange tilhængere i hele verden. Dette har medført massive donationer. Mange store donationer menes at komme fra libanesere og deres efterkommere i USA, Canada og Europa. Men den store økonomiske gevinst fås tilsyneladende fra de mange libanesiske shiitter, der navnlig i 1920'erne og 1960'erne bosatte sig i Sydamerika og Central- og Vestafrika²³. Omverdenen fik (sandsynligvis) et sjældent indblik i størrelsen af disse donationer, da rutefly UTA 141 fra Benin til Beirut styrtede ned den 25. december 2003. Tre af de dræbte passagerer tilhørte Hizbollah, og med sig havde de en kuffert indeholdende USD 2 mio. Dette skulle angiveligt være et bidrag af en størrelsesorden, der regelmæssigt blev hentet fra private donorer i Guinea, Sierra Leone, Liberia, Benin og andre afrikanske lande hvor et stort antal libanesere er engagerede i legal og illegal diamanthandel (Levitt, 2005b)²⁴. En velanskreven libanesiske forsker på området, professor Simon Haddad, understregede for nylig betydningen heraf, da han udtalte, at uanset om støtten fra Teheran skulle bortfalde, ville Hizbollah kunne overleve alene på diasporaens støtte (Galey, 2009).

Hizbollah har derudover i kraft af det udbyggede organisatoriske apparat i stadig højere grad opnået tilstrækkelig kapabilitet og kompetence til selv at skaffe

indkomster fra en række legale (og muligvis illegale) indtægtskilder²⁵. Det drejer sig om erhvervsvirksomheder, som for eksempel en supermarkeds kæde, tankstationer, restauranter og rejseselskaber (Hamzeh, 2004:64). Organisationen, eller rettere personer knyttet til organisationen, menes derudover siden krigen 2006 at have opkøbt store områder i det østlige Libanon. Opkøbet giver ikke alene militærstrategiske fordele i den væbnede kamp mod Israel, men også betragtelige økonomiske gevinster. Opkøb af jord er alle dage er blevet betragtet som rentabelt i Libanon, på trods af perioder med politisk urolighed. Samlet set: Jo større det organisatoriske apparat er blevet, jo mere kan organisationen ganske enkelt gabe over.

Det tyder det på, at Hizbollahs finansielle relation til Iran har gennemgået en betydelig udvikling siden starten af 1990'erne. Fra fuldstændig afhængighed af finansiell fødselshjælp under Khomeini har Hizbollah sandsynligvis bevæget sig mod en højere grad af økonomisk uafhængighed, som følge af sin religiøse relation til *wali al-faqih* og *marja at-taqlid* Khamenei, der indbefatter en tildeling af finansielle ressourcer, som meget vel kan være i vækst. Selvom organisationen i dag har forøget adgang til en række finansielle kilder, der er uden relation til Iran, betyder den økonomiske tilknytning til Khameneis *marjaiyyat*, at det – ud over at udgøre et fundamentalt brud med organisationens religiøse grundlag – vil være svært for den at bryde med Khamenei, idet det økonomisk vil kunne lamme den og undergrave muligheden for at opretholde det altomfattende apparat, der har været hemmeligheden bag organisationens succes.

4. Konklusion:

Vejen til selvstændighed – med religionen som vejviser

En af Hizbollahs iranske fødselshjælpere, den iranske ambassadør i Syrien ved Hizbollahs dannelse, Ali Akbar Mohtashami, beskrev i august 2006 Hizbollahs nuværende relation til Iran med ordene: "[...] I dag er de [Hizbollah] som elever, der har taget afstand fra deres undervisere" (Minoui, 2008:91). Meget tyder på, at han kan have ret. I de første år af sin eksistens var Hizbollah kulturelt, politisk, økonomisk og religiøst bundet tæt sammen med Den Islamiske Republik Iran som følge af den fælles ideologiske baggrund i den islamiske revolutionsbevægelse i 1970'erne. Siden Khomeinis død i 1989 har Hizbollah dog udviklet sig til en organisation, der nyder stigende politisk og økonomisk selvstændighed fra den iranske stat og snarere bør regnes som en partner end som Irans marionetdukke (Shaery-Eisenlohr, 2008:194).

Hizbollahs forhold til Iran går først og fremmest gennem *wali al-faqih* Ali al-Khamenei, der udstikker de principielle retningslinjer for det religiøst legitime handlerum, som Hizbollah kan virke indenfor. Med Hizbollahs modning og orga-

nisatoriske konsolidering har organisationen dog opnået store frihedsgrader – og kapacitet til at benytte disse. Det betyder, at organisationen i dag selv træffer dag til dag-beslutninger og alene konfererer med Khamenei i spørgsmål af principielt karakter.

Hizbollahs forhold til den iranske regering, der i dag ledes af Ahmadinejad, tager i højere grad end før form af en politisk alliance. De skiftende regeringer siden Khomeinis død har alle støttet Hizbollahs væbnede modstandskamp, men de enkelte regeringers forhold til Hizbollah har været omskiftelige, afhængigt af, hvor stort et sammenfald i interesser, der har været, samt af nationale og regionale, geopolitiske forhold. Dette betyder for eksempel også, at resultatet af det iranske præsidentvalg vil have en yderst begrænset indflydelse på Hizbollah.

Det nære forhold til Khamenei taler for, at Hizbollahs økonomiske selvstændighed fra den iranske regering er stigende. Det religiøse forhold til Khamenei hænger snævert sammen med finansieringen af Hizbollah, idet fonde under Khamenei og religiøse afgifter i tilknytning til dennes religiøse status spiller en stadig større rolle for Hizbollah. I de senere år har organisationen opnået opbakning regionalt og ikke mindst fra den libanesiske diaspora, hvis religiøst betingede donationer er kraftigt medvirkende til, at organisationen i dag kan være på vej mod økonomisk selvstændighed fra Iran.

Selvom Hizbollah accepterer Iran og giver ikke mindst Khamenei en privilegeret position i shia-islam skal man være varsom med at betragte organisationen som en libanesiske kopi af iransk kultur. Hvor Hizbollah i sine tidlige år var kraftigt kulturelt inspireret fra Iran, har organisationen senere modsat sig Den Islamiske Republiks forsøg på at sammenkoble persisk kultur og shia-islam. Hizbollah bygger således på den samme religiøse ideologi som Den Islamiske Republik, men implementerer den i dag på libanesiske vis.

Samlet set tegner der sig et billede af et Hizbollah, der er vokset op til at kunne stå på egne ben og, inden for de overordnede religiøse rammer, som Khamenei dikterer, gør ting på sin egen måde.

Litteraturliste

Abisaab, Rula Jurdi. 2006. The Cleric as Organic Intellectual: Revolutionary Shiism in the Lebanese Hawzas, i *Distant relations – Iran and Lebanon in the last 500 years*, Chehabi (ed.), I.B.Tauris

Abrahamian, Ervand. 1993. *Khomeinism: Essays on the Islamic Republic*, I.B. Tauris

Alagha, Joseph. 2007. *The Shifts in Hizbullah's ideology: Religious Ideology, Political Ideology, and Political Program*, Amsterdam University Press

Al-Mahdi-skolernes hjemmeside, for skole i Qom se http://www.almahdischools.org/newsite/_qmxtaesis.php?filename=200708210751280, 5. april 2009

Arena, Michael P. 2006. Hizb'allah's Global Criminal Operations, in *Global Crime*, Vol. 7, issue 3, pp: 454-470

Azani, Eitan. 2009. *Hezbollah: The Story of the Party of God – From Revolution to Institutionalization*, Palgrave Macmillan

Blanford, Nicholas. 2008. The Seven Villages: Origins and Implications, tilgængelig på <http://www.nowlebanon.com/LibraryFiles.aspx?ID=286&MID=106&PID=22&FParentID=3>

Byman, Daniel. 2003. Should Hizbullah be next?, i *Foreign Affairs*, New York: November/December 2003.Vol. 82, Iss. 6, pp. 54-62

Chehabi, H.E. 2006. The Anti-Shah Opposition and Lebanon, i *Distant relations – Iran and Lebanon in the last 500 years*, Chehabi (ed.), I.B.Tauris

Chehabi, H.E. 2006b. Iran and Lebanon after Khomeini, i *Distant relations – Iran and Lebanon in the last 500 years*, Chehabi (ed.), I.B.Tauris

Chehabi, H.E., Mneimneh, Hassan I. 2006. Five Centuries of Lebanese-Iranian Encounters, i *Distant relations – Iran and Lebanon in the last 500 years*, Chehabi (ed.), I.B.Tauris

Daily Star. 2004. Hizbullah denies extorting funds from West Africa, Daily Star, 1. juli

Daily Star. 2009. Hizbullah accuses West of fomenting violence in Iran, 26.6.2009, tilgængelig på http://www.dailystar.com.lb/article.asp?edition_id=1&categ_id=2&article_id=103492, 26.6.2009

Deeb, Lara. 2006. *An Enchanted Modern – Gender and Public Piety in Shii Lebanon*, Princeton University Press

Farah, Douglas. 2006. *Hezbollah's External Support Network in West Africa and Latin America*, International Assessment and Strategy Center

Galey, Patrick. 2009. Analysts see continued instability in Iran eventually rattling Hezbollah, Daily Star, 24.6.2009, tilgængelig på http://www.dailystar.com.lb/article.asp?edition_ID=1&article_ID=103396&categ_id=2, 24.6.2009

Gheberie, Lansana. 2003. *War and Peace in Sierra Leone: Diamonds, Corruption and the Lebanese Connection*, The Diamond and Human Security Projects, Occasional Paper 6, January

Hamzeh, Ahmad Nizar. 2004. *In the Path of Hizbullah*, Syracuse University Press

Harb, Mona & Leenders, Reinoud. 2005. Know thy enemy: Hizbullah, 'terrorism' and the politics of perception, *Third World Quarterly*, Vol. 26, no.1, pp. 173-197

Harb, Mona. 2008. Faith-Based Organizations as Effective Development Partners? Hezbollah and Post-War Reconstruction in Lebanon, i Clarke, Gerard og Jennings, Michael (eds.) *Development, Civil Society and Faith-Based Organizations – Bridging the Sacred and the Secular*, Palgrave Macmillan

Harik, Judith Palmer. 2004. *Hezbollah The Changing Face of Terrorism*, I.B.Tauris

Haugbølle, Sune. 2006. *The alliance between Iran, Syria and Hizbullah – and its implications for the political development in Lebanon and the Middle East*, DIIS Report 2006:10

Hizbullah. 1985. Open letter adressed by Hizbullah to the oppressed in Lebanon and the world, i *The Shifts in Hizbullah's ideology: Religious Ideology, Political Ideology, and Political Program*, Alagha, Joseph. 2007. Amsterdam University Press

Hudson, Rex. 2003. *Terrorist and organized crime groups in the tri-border area of South America*, The Library of Congress

Huntington, Samuel. 1996. *The Clash of Civilisations and the Remaking of World Order*, The Free Press

ICG. International Crisis Group. 2002. *Iran: The Struggle for the Revolution's Soul*, Middle East Report No 5, August 5

ICG. International Crisis Group. 2007. *Iran: Ahmadi-Nejad's Tumultuous Presidency*, Middle East Briefing No 21, February 6.

Iranonline.com, <http://www.iranonline.com/iran/iran-info/Government/constitution-1.html>, 15. januar 2009

Jaber, Hala. 1997. *Hezbollah – Born with a Vengeance*, Columbia University Press

Khashan, Hilal & Mousawi, Ibrahim. 2007. Hizbullah's Jihad Concept, i *Journal of Religion & Society*, vol. 9

Khomeini, Ruhollah al-Musavi. 1970. *Islamic Governance: Governance of the Jurist*, oversat af Algar, Hamid, The Institute for Compilation and Publication of Imam Khomeini's Works, se eks. <http://www.al-islam.org/islamicgovernment/>

Levitt, Matthew. 2005. *Islamic Extremism in Europe – Beyond al-Qaeda: Hamas and Hezbollah in Europe*, Testimony of Matthew A. Levitt April 27, 2005

Levitt, Matthew. 2005. *Hezbollah Finances: Funding the Party of God*, the Washington Institute for Near East Policy

Mervin, Sabrina. 2008. *Le Lien iranien*, i *Le Hezbollah – état des lieux*, Mervin, Sabrina (ed.), Sindbad

Minoui, Delphine. 2008. *Les révélations d'un cofondateur Iranien du Hezbollah*, i *Le Hezbollah – état des lieux*, Mervin, Sabrina (ed.), Sindbad

Mozaffari, Mehdi. 2009. *Islamist Policy*, Centre for Studies in Islamism and Radicalisation (CIR), Aarhus Universitet, 2009

Nasrallah, Hassan. 1993. Interview with *As-Safir*, 27. august 1993 gengivet i *Voice of Hezbollah*, Noe, Nicholas, Verso. 2007

Nasrallah, Hassan. 1998. Interview with *Al-Moharrer*, 29. marts 1998, gengivet i *Voice of Hezbollah*, Noe, Nicholas, Verso. 2007

Nasrallah, Hassan. 2000. Interview med *al-Ahram*, 16. februar 2000, gengivet i *Voice of Hezbollah*, Noe, Nicholas, Verso. 2007

Nowlebanon.com, 2009, *Sayyed Fadlallah calls for trying Olmert before international courts*, 3.1.2009, se <http://www.nowlebanon.com/NewsArticleDetails.aspx?ID=73293&MID=0&PID=0>, 4.1.2009

Nowlebanon, 2009b, Hezbollah arrests person on false drug trafficking charges, hands him over to ISF, 4.1.2009, se <http://www.nowlebanon.com/NewsArchive.aspx?page=31&CatID=0&Author=&keyword=&fromdate=&todate=> 5.1.2009

Qassem, Naim. 2005. *Hizbullah: The Story from Within*, Saqi Books

Ranstorp, Magnus. 1997. *Hizbollah in Lebanon: The Politics of the Western Hostage Crises*. London: Macmillan Press Ltd.

Ranstorp, Magnus. 2000. *Between a Rock and a Hard Place*, St. Andrews Working Paper, October

Rosiny, Stephan. 2007. The Twelver Shia Online: Challenges for its Religious Authorities, in *The Other Shiites – From the Mediterranean to Central Asia*, Montuuti, Alessandro, Naef, Silvia and Sabahi, Farian (eds.). Peter Lang. pp. 245-262

Roy, Olivier. 1994. *The Failure of Political Islam*, Harvard University Press

Saad-Ghorayeb, Amal. 2003. *Hizbu'llah – Politics and Religion*, Pluto Press

Samii, A.W. 2006. The Security Relationship Between Lebanon and Pre-Revolutionary Iran, in *Distant Relations – Iran and Lebanon in the last 500 years*, i Chehabi (ed.), I.B.Tauris

Sankari, Jamal. 2005. *Fadlallah – The Making of a Radical Shiite Leader*, Saqi

Shaery-Eisenlohr, Roschanack. 2008. *Transnational Religion and the Making of National Identities*, Columbia University Press

Sohrabi, Naghmeh. 2006. *Conservatives, Neoconservatives and Reformists: Iran after the Election of Mahmud Ahmadinejad*, Brandeis University, Crown Center for Middle East Studies, Middle East Brief, April, no. 4

Takeyh, Ray. 2006. *Hidden Iran. Paradox and Power in the Islamic Republic*, New York: Times Books.

Treverton, Gregory et al. 2009. *Film Piracy, Organized Crime, and Terrorism*, Safety and Justice Program and the Global Risk and Security Center, RAND

Walbridge, Linda. 1997. *Without forgetting the Imam: Lebanese Shiism in an American Community*, Wayne State University Press

Walbridge, Linda (ed.). 2001. *The Most Learned of the Shi'a – The Institution of Marja' Taqlid*, Oxford University Press

Ordliste

Abaya – sort helkropsdragt

Ashura – Shiiternes vigtigste religiøse højtid. Markerer Imam Husseins død i slaget ved Karbala i år 680

Ayatollah – Den øverste religiøse position indenfor shia-islam. Direkte oversat Guds tegn

Bunyads – En række store finansielle fonde under wali al-faqih's kontrol i Iran

Fatwa – en religiøs, juridisk vurdering

al-Hala al-islamiyya – 'Det islamiske miljø', generel betegnelse for den del af den shiitiske befolkning, der lever efter islamiske forskrifter

Haydar - Religiøs praksis ved ashura, hvor de troende i processioner slår sig eller skærer sig selv, for at mindes imam Husseins død i år 680

Hawzat al-ilmiyya - religiøse shiitiske akademier, bogstaveligt lærdomscirkler, i kort form blot hawzat, kredse

Hijab – tørklæde

Hojjat al-islam – 'Islams bevis', religiøs position indenfor det religiøse shiitiske hierarki, placeret lige under ayatollah

Imam – Betegnelse for de ifølge den shiitiske tradition retmæssige ledere af det muslimske samfund. Imamerne var i familie med profeten Muhammed og regnes som ufejlbarlige. Indenfor den ithnasharia-shiitiske tradition regnes med tolv sådanne imamer. Den shiitiske betydning af betegnelsen imam adskiller sig fra den sunni-muslimske.

Infatih (politik) – Åbenhedspolitik, betegnelse for en politisk linje som Hizbollah slog ind på i 1991

Ithna'ashari-shia-islam – Shiitisk tradition, der ofte benævnes 'Tolver-shia-islam' efter det antal imamer, der anerkendes som ummah'ens retmæssige ledere. Ithna'ashari-shia-islam er den shiitiske tradition, der har langt de fleste tilhængere.

jihad – Kan mest dækkende oversættes 'stræben i og for Guds vej', afledning af verbet jahada at stræbe

Khums – Religiøs afgift indenfor den shiitiske tradition, der udgør en femtedel af disponibel indkomst, og betales til marja

Latam – se haydar

Marja at-taqlid - religiøs position, kilde til religiøs efterfølgelse

Marjaiyya at-taqlid – Autoritet til religiøs efterfølgelse

Mujtamaa al-muqawama – 'Modstandssamfundet', en betegnelse for den samfundstype, som Hizbollah søger at opbygge inden for dele af den shiitiske befolkning i Libanon, som støtter oppositionen mod Israel.

Muqallid – De shiiter, der følger marja at-taqlid

Pasdaran – Iranske revolutionsgardister

Sheikh – Lavererangerende religiøs titel

Ulama - Gejstlige

Ummah – 'Den muslimske nation'. Generisk betegnelse, idet definitionen af præcis hvor den 'sande' ummah starter og slutter varierer meget.

Vilayat-e Faqih, persisk betegnelse for wilayat al-faqih, se wilayat al-faqih

Wakil – Stedfortræder for en marja

Wali al-faqih – 'Juristvejlederen', personen der udfylder positionen institutionaliseret i wilayat al-faqih-teorien, se wilayat al-faqih

Wilayat al-faqih – Juristens vejlederskab. Religiøs teori udviklet af ayatollah Ruhollah Khomeini. Faqih er betegnelsen for en ekspert i religiøs jura (fiqh)

Zakat – Religiøse almisser, der regnes som en af Islams fem grundlæggende søjler

Slutnoter

(1) Et illustrativt eksempel er Mostafa Chamran, der på i Iran indtog en ledende rolle i dannelsen af revolutionsgarden, *Pasdaran*, inden han blev forsvarsminister og samtidig på den libanesiske arena i april 1980 blev valgt til det på det tidspunkt altdominerende shiitiske parti, AMALs, 24 mand store lederskabsråd (se Chehabi, 2006: 204, 206).

(2) Den præcise datering af organisationens dannelse er behæftet med en del usikkerhed, idet den bestod i en løbende sammenlægning af en række organisationer fra 1982, der kom til at udgøre én enhed i maj 1984 (Chehabi, 2006:220, jf. endvidere Qassim, 2005:19-20).

(3) Selve optakten til afsendelsen af disse *pasdaran* til Libanon understreger de tætte relationer mellem libanesiske islamister og Khomeini. Da Israel invaderede det sydlige Libanon, befandt en række af disse, blandt andre Hizbollahs første generalsekretær Subhi Tofeili, sig i Teheran, hvor de udbad sig Khomeinis støtte (Chehabi, 2008a: s. 213).

(4) For mere om institutionen *marjaiyya al-taqlid*, se Walbridge 2001. Institutionen har udviklet sig i lighed med alle andre religiøse strukturer. Adgangen til massemedier har således haft stor betydning i de sidste årtier (se Rosiny, 2007).

(5) Ifølge den shiitiske mytologi forsvandt den 12. imam i år 941. Han regnes dog ikke for at være død, men i stedet i okkultation/skjul, fra hvilket han vender tilbage ved Dommedag.

(6) Han blev i forbindelse med indsættelsen opjusteret til ayatollah (se evt. Abrahamian, 1993:34).

(7) Selvom Subhi al-Tofeili blev afsat fra det politiske lederskab, bibeholdt han stor indflydelse på organisationen i kraft af sin religiøse status, blandt andet med interviews i organisationens medier (Azani, 2009:131).

(8) Libanonisering henviser her til det, der på engelsk kaldes Lebanonization og på fransk libanisation (Se eksemplevis, Alagha, 2007, Mervin, 2008). Begrebet, som efterhånden har været brugt i et årti, er blevet kritiseret, fordi det fejlagtigt antyder, at Hizbollah i sit udgangspunkt ikke var libanesiske, og i øvrigt ikke er tilstrækkeligt defineret (Harb & Leenders, 2005). Her bruges begrebet til at betegne den tilpasning til og deltagelse i den politiske virkelighed i Libanon efter borgerkrigens afslutning, som Hizbollah har gennemgået.

(9) Disse bånd blev styrket af nære personlige relationer til partiet. Khatami var eksempelvis gift med niecen til AMALs grundlægger Musa al-Sadr, og havde blandt sine nærmeste rådgivere flere med en politisk fortid i AMAL (Chehabi, 2006b:302f).

(10) Subhi al-Tofeili har i dag trukket sig tilbage til sin landsby Brital i Bekaadalen og holder sig generelt ude af national politik, ikke mindst fordi han fortsat har en arrestordre hængende over hovedet for disse handlinger. Tofeili forbliver dog en skarp modstander af Hizbollahs og Irans nuværende ledelse og beskylder Hizbollah for blot at være en iransk repræsentant. I stedet ser han og hans tilhængere fortsat ham som den retmæssige leder af Hizbollah (Forfatterens eget interview med Subhi al-Tofeili, 2008).

(11) Vedrørende diskussionen af den nye fragmentering af den politiske magt i Iran (se f.eks. Sohrabi, 2006).

(12) Dobbelttydighed gør sig også gældende i forhold til de interne iranske magtkampe, som Hizbollah selv hævder at holde sig udenfor (Qassem, 2005; 57,237, Alagha, 2007:175, Chehabi, 2006b:292). Såfremt man betragter *wali al-faqih* som et blandt flere magtcentre i det komplekse iranske magtsystem, tager Hizbollah i høj grad parti, men ved retorisk at definere *wali al-faqih* over den politiske magtkamp kan organisationen argumentere for, at den holder sig udenfor.

- (13) Fadlallahs organisatoriske relationer har været genstand for megen debat. Fadlallah blev i mange år i Vesten udråbt som Hizbollahs religiøse leder, hvilket i 1985 førte til et angiveligt CIA-iscenesat attentatforsøg i Beirut, der kostede 80 mennesker livet. I de senere år er der dog opstået stadig større enighed om, at dette er en fejlagtig betragtning, idet den ikke indregner betydningen af *wilayat al-faqih*.
- (14) Paradoksalt nok menes latam-praksissen faktisk at være indført af netop iranske immigranter til Sydlibanon omkring år 1900 (Deeb, 2006:131).
- (15) Hizbollahs øverste ledere frekventerer i dag ofte Fadlallahs prædikener. Hizbollah står derudover for at levere livvagter til Fadlallah (Telefoninterview med professor Chehabi, 31.1.2009).
- (16) Siden Fadlallahs etablering af sit marjaiyya har hans forhold til det konservative religiøse etablissement i Iran været så dårligt, at han har afholdt sig fra at rejse til Iran trods gentagne invitationer fra iranske embedsmænd og uafhængige reformvenlige *ulama* (Sankari, 2005: 267, Chehabi, 2006b: 300).
- (17) Vurderinger af de forskellige *maraji's* følge varierer meget. De fleste observatører vurderer, at Fadlallah har det største følge. Der er i høj grad et sammenfald mellem de *muqallids*, som følger Fadlallah og Khomeini i Libanon. Et antal Hizbollahmedlemmer menes at følge Fadlallah, mens mange Fadlallah-*muqallids* støtter Hizbollah politisk. Enkelte følger fortsat de afdøde Khomeini eller Khoi, selvom dette bevæger sig i gråzonen af det tilladelige (Se Deeb, 2006:71, 94). Andre, som eksempelvis professor Chehabi tilskriver Sistani en langt større rolle i Libanon (Telefoninterview med professor Chehabi, 31.1.2009).
- (18) Man kan argumentere for, at beklædningskodekser i høj grad er religiøst bestemte og derfor også burde rubriceres under religiøse faktorer. Det er i den forbindelse vigtigt at gøre sig klart, at det i denne sammenhæng ikke handler om tørklæde-ikke tørklæde, men om hvilken type tørklæde man skal anvende, *shadur* eller *hijab*. Vigtigere er det dog, at de kulturelle og religiøse faktorer her er yderst sammenfiltrede og derfor vanskelige at adskille fuldstændigt. Eksempelvis anvendes shador blandt navnlig Hizbollah tilhængere ofte ved religiøse højtider, mens andre dragter anvendes i dagligdagen.
- (19) De første forsøg fandt sted før revolutionen i Iran, nemlig i slutningen af 1950'erne under Shah Pahlavis regime, og rettede sig både mod den libanesiske befolkning i almindelighed og den shiitiske befolkning i særdeleshed. Dette skete med etableringen af et iranskfianseret persisk sprogcenter på Lebanese University, der ikke var specielt rettet mod shiiter, og et samarbejde mellem et shiitisk skolenetværk i Libanon og det iranske uddannelsesministerium. Ifølge aftalen med det iranske uddannelsesministerium skulle skolerne mod finansiel støtte undervise i farsi (ved siden af arabisk, engelsk og fransk). Forsøgene mødte dog ingen interesse hos det libanesiske publikum, og undervisningen stoppede hurtigt. Fiaskoen skyldtes primært to faktorer: For det første prioriterede studenterne ganske enkelt engelsk og fransk over farsi, da det blev betragtet som irrelevant i en libanesisk kontekst og i forhold til mulighederne for at søge internationale jobmuligheder. For det andet blev farsi dengang associeret med en proisraelsk holdning. I 1960'erne befandt et flertal af den shiitiske befolkning sig på den politiske venstrefløj og var optændt af en arabisk nationalisme, som gjorde, at mange sympatiserede med den egyptiske præsident Nasser. Den daværende libanesiske maronitiske præsident Camille Chamoun var provestlig og frygtede den muslimske enhed, som kunne true den kristne befolkning i Libanon. Chamoun så i den iranske Shah Reza Pahlavi en mulig modvægt til Nasser og plejede nære relationer til ham. Shahan havde også relationer til Israel, og mange arabiske nationalister betragtede ham derfor som USA's forlængede arm. Farsi blev i dette perspektiv set som en støtte til en proisraelsk, shah-støttet anti-nasserisme, hvilket var medvirkende til, at mange studerende bojkottede undervisningen (Se Shaery-Eisenlohr, 2008:58f, 165,170; Samii, 2008).
- (20) Umiddelbart kunne et stigende antal studerende på persiskkurserne dog vidne om lidt vind i sejlene efter 2001. Men der er grund til ikke at tro, at det vidner om en

nyopstået interesse for det persiske sprog. Samme år begyndte den iranske kulturenhed nemlig en konkurrence blandt de studerende om tolv ferierejser til Iran og tilbød at dække samtlige de studerendes udgifter ved kurserne, hvilket har gjort faget yderst tiltrækkende for mindre velstillede shiiter. Derudover blev det blandt de studerende regnet som let at få en høj karakter på baggrund af minimalt arbejde i faget, hvilket næppe har skadet interessen (Shaery-Eisenlohr, 2008:170f).

(21) Hizbollahs generalsekretær Hassan Nasrallah afviste i 2000, at Hizbollahs samlede indtægter, og altså inklusive Irans støtte, lå i størrelsesordenen USD 100-150 mio. (Nasrallah, 2000).

(22) Den rigelige adgang til finansielle ressourcer fra Iran gjorde det blandt andet muligt at betale sine bevæbnede mænd – en almindelig praksis blandt de kæmpende parter i borgerkrigen – mere end eksempelvis AMAL, hvilket i dele af den shiitiske befolkning gav organisation tilnavnet 'Oliepartiet' med reference til de iranske tilførsler (Se eks. Chehabi, 2006a:227).

(23) Den største koncentration af libanesere findes i Elfenbenskysten, der menes at tælle omkring 100.000 libanesere. Derudover findes også en betragtelig del i Sierra Leone, hvor eksempelvis AMALs nuværende leder Nabih Berri er født. Begge steder er den shiitiske befolkning i flertal (Se Gheberie, 2003).

(24) Det bør dog bemærkes, at det arabiske medie, der oplyses som reference, er det kuwaitisk-baserede *al-Siyasah*, der traditionelt er stærkt Hizbollah-kritisk, hvilket i nogen grad kan så tvivl om observationens troværdighed.

(25) Der findes en omfattende litteratur, der påviser, at Hizbollah nyder godt af finansiering, der har rødder i illegal aktivitet, såsom smugleri, våbenhandel, piratkopiering og afpresning, såvel i Libanon som resten af verden, først og fremmest Latinamerika og Afrika. En rapport fra den amerikanske tænketank RAND skønnede i marts 2009, at personer i området årligt sendte USD 20 mio. til Hizbollah, finansieret gennem cd- og dvd-piratkopiering, narkotikasmugling, cigaretsmugling, pengevask og skatteunddragelse (Treverton et al., 2009). Seks år tidligere konkluderede et officielt amerikansk studie, at Hizbollah samlet set havde modtaget flere hundrede millioner dollars hentet fra narkotika og våben-smugling, piratkopiering og andre ulovlige aktiviteter i området (Treverton et al., 2009, Hudson, 2003, se derudover f.eks. Levitt, 2005, Farah, 2006, Arena, 2006, Azani, 2009). Der er således næppe tvivl om, at Hizbollah har modtaget finansielle midler, som er fremskaffet ved hjælp af illegale metoder. Ikke desto mindre har man ikke været i stand til endeligt at fastslå, hvorvidt selve organisationen er indblandet, eller om der er tale om donationer fra folk, der sympatiserer med den og donerer støtten uafhængigt af organisationen selv. En uklarhed der anerkendes af såvel den israelske efterretningstjeneste som af RAND (Intelligence and Terrorism Information Center at the Israeli Intelligence Heritage and Commeration Center, 2003, Treverton et al., 2009: 96). Til tider bygger anklagerne om eksempelvis kokainproduktion og smugleri på, at organisationen skulle se det som mulighed for at skade sine fjender. Man kan i litteraturen således finde et citat, der tilskrives generalsekretær Nasrallah som en *fatwa*, en bindende religiøs vurdering, lydende: "*Vi producerer disse stoffer for Satan, Amerika og jøderne. Hvis vi ikke kan slå dem ihjel med våben, så kan vi slå dem ihjel med stoffer*" (findes med varierende ordlyd) (se eks. Ehrenfeld & Woolsey, 2003: 143; Bodansky, 2001: 322; Treverton, 2009: 18). Der er dog god grund til at være yderst kritisk over for troværdigheden af citatet. For det første besidder Nasrallah ikke de nødvendige religiøse akkreditiver til at udstede *fatwaer*. For det andet fortaber den oprindelige kilde til dette citat sig i det ukendte, da det nærmeste, man kommer en præcisering, er, at det skulle være udtalt midt i 1980'erne uden nærmere angivelse af medie eller tidspunkt (til tider tilskrives citatet i stedet iranske *ulama*). Hizbollah selv har kategorisk afvist involvering i narkosmugling og illegal diamanthandel og har selv anholdt folk for handel med narko (Daily Star, 2004, Nowlebanon, 2009).